

BARTIS ATTILA

TIZENEGY NOVELLA

TARTALOM

BOHUMIL

NEIL

KÁROLY

ENGELHARD

GYERGYÓ ÉGHAJLATA

A VILÁG LEGMÉLYEBB DEPRESSZIÓJA

IDEFENT BALSORS, ODALENT SORSTALANSÁG

„VALAMI A VÉRRŐL”

A VÁMOS ÉS AZ ÚRISTEN

A NAGY ERG

A MAGYAR NYELV RÖVID TÖRTÉNETE

BOHUMIL avagy a kenyérmorzsák története

...aztán kilencszázhuszban nagyapám ráparancsolt a primásra, hogy addig húzza neki a Himnuszt amíg a románok szét nem lövik a kocsmáját. Persze, nem lett az egész szétlövésből semmi, mert a románok elakadtak a főtéren. Ott kínlódtak szerencsétlenek a Kossuth-szoborral, próbálták ledönteni, de hiányzott még belőlük a rutin, na, meg azért oda is volt az állítva rendesen, szóval eszükbe nem jutott az Oroszlánt szétlövetni. Nagyapám pedig csak várta a sortüzet, húzatta a Himnuszt, és minden balsorsakitrégentépnél rótt egy strigulát a kenyérszelővel a pultra, de olyan fájdalmasan, mintha az ereit vágná éppen.

Mindössze két balsors hiányzott az ezerből, amikor Balogh Pistának kigyulladt a nagybögője. Előbb csak finoman füstölt, mint egy szivarvég, tudja, azokon a kis réseken, ott a palló mellett, mondom, eleinte nem is törődött vele senki, hanem aztán a következő jókedvvelbőségéggelnél az egész hangszer lángra lobbant Balogh Pista szakállával együtt. El tudja maga ezt képzelni? Nem, mi! Maguk felé biztos nem járja az ilyen. Koh-I-Noor ceruza, nehézipar, exportsör, ugye? Jól mondom? De nálunk ez így megy, már mióta. A balsorsnál csak füstölget sunyin a bögőnk, aztán amikor a jókedvhez érünk, egyszeriben kigyullad még a szőr is a pofánkon.

Akkor már ifjabb Sárdy Gereben volt a cimbalmos, akinek egy esztendővel azelőtt találat érte az apját, nem maradt az öregből egy stancilire való sem, azt mesélték, szóval a kis Gereben megörökölte a cimbalmot és beállt az apja helyére, ami nem volt egy áldás, pedig igazán tudott a fiú zenélni. Csak hát nehezen viselte a gyerek a kocsmát, s mihelyt jobb lett a hangulat, ő máris zárta magára a budiajtót, onnan hallgatta, mint szakadnak el a húrok Sebke hentesmester játékától.

Ennek a Sebkének volt ugyanis egy kése, amit valami negyvennyolcas kard pengéjéből készített, így aztán benne volt abban a késben az egész magyar szabadság szelleme. Sebke pedig néha bemutatta, hogy mit is tud egy ilyen szellem, ha hagyják kibontakozni. Sorba rakott három söröskorsót az asztalon, úgy, hogy a fülek párhuzamosan álljanak, olyan alagútféleséget csinált a korsófülekből, aztán megállt ettől az építménytől pontosan öt lépésre. Ha a légy csak piszkított, még azt is meg lehetett hallani abban a csendben, higgys el. Mint a templomban. És ott állt ez a mázsás, gyönyörű ember ebben a csendben, mozdulatlanul, levegőt nem vett, a szíve nem dobogott, hanem mindenével figyelt, aztán egy hirtelen mozdulattal előkapta kését a csizmaszárból, s már repült is a penge, süvítve mint a nyíl, át e korsófülekből eszkábált alagúton, egész az ajtófélfáig, amibe belefűrődött. Nem élt ember a városban, aki egyszer is hallotta volna, hogy a kés a korsókhoz koccant. Érti? Sebke volt ennek a nemzetnek a gyémántja, a Koh-I-Noorja, csak ki kellett volna bányászni, fel kellett volna fedezni.

Egyszer Parádi Ignác, az albíró mondta is neki, hogy menjen ki Amerikába, ottan egy esztendő alatt annyit kereshetne ezzel a mutatvánnyal, amennyiből az egész vágóhidat megvehetné. Sebke viszont érzékeny lélek volt, mint a böllérek általában. Őt ne protezsálja bohócnak egy Parádi, mondta, mert tudja ő, miként kell az ilyen gyalázatos Ferencjóska-szakállakat lenyúzni, mint ami az albíró úr pofáján kinőtt a nagy hazaárulástól.

Ismeri a Ferencjóska-szakállat, nem? Olyan pajeszféle, amit mostanában a buszsofőrök viselnek. Ismernie kell, hiszen maguknál is volt Ferencjóska. Na, ilyen szakálla volt szegény Parádinak. Egy huncut szőrszál se bújt ki az állán, pedig kenegette magát mindenféle szeszekkel meg krémekkel. Kossuthot akart növesztetni Ferencjósokából, de az álla csóré maradt

haláláig. Szóval Sebkének, akibe benne rekedt a magyar szabadság szelleme, minden oka megvolt, hogy ki ne állhassa az albíró ábrázatát.

Nos, ott tartottam, hogy beleállt a kés az ajtófélfába. Ez volt a jel. Mihelyt a penge koppant, Balogh Pistáék húzni kezdték Sebke nőtáját, azt, hogy Vásárhelyi kocsmában ecet ég a lámpában. A kis Gereben ekkor már bent ült a budin, onnan hallgatta a hentes virtuóz cimbalomjátékát, és felsírt, ahányszor elszakadt egy gé húr, mert azt volt a legnehezebb beszerezni.

De nem is ezt akartam mondani, hanem, hogy amikor Balogh Pista bögője kigyulladt, akkor a kis Sárdy életében először nem menekült be a budiba, hanem hősiesen mind a tíz liter pálinkát, ami a pulton volt, rálocsolta a bögőre. Nem akármilyen pálinkát mértek itt, úgyhogy a fél Oroszlán leégett, még mielőtt a románok szétlőhették volna. Órákba tellett, amíg eloltották a tüzet, mert az asszonyok körülállták az épületet és nem akarták a tűzoltókat odaereszteni. Az a rengeteg nő, aki percekkel előbb még a Kossuth szobrát siratta a Főtéren, az most mind idesereglett a lángokba gyönyörködni. Jószerivel csak a padlókő, meg az udvaron álló gesztenyefa maradt épen. Ezért kellett aztán nagyapámnak valakivel társulnia.

Akkora volt az a gesztenyefa, hogy még a Maros partjáról is látni lehetett. Kész életveszély volt szeptemberben ide kiülni, de mégse jutott eszébe senkinek, hogy baj az, ha gesztenye hull az ember fejére meg a korsójába. Ez volt a legszebb, a szeptember, meg a tavasz vége, amikor belepte a gesztenyevirág a sörhabot. Csakhogy, mondom, a fél Oroszlán leégett, és nagyapám muszájból társult valakivel, nevezetesen Ruzicskával, Ruzicska Tiborral, aki Besztercéről jött ide.

Buzgó ember volt ez, nem érte be a csóré asztallal, hanem hozta is már a nyitás utáni első héten a fehér abroszokat meg a kispárnát a székekre, a második héten pedig cégért csináltatott, és akkor a vendégek már kezdtek is elmaradozni. Érti, ugye? Száz éve jár ide a nép, az egyiknek van saját széke, a másiknak saját pohara, mint otthon, és akkor idejön egy Ruzicska Besztercéről és kiírja, hogy Kisvendéglő.

Nos, jön be nagyapám egy reggel gyanútlanul, ez a Ruzicska pedig itt áll az udvaron, baltával a kezében, és éppen vágja ki a gesztenyefát. Nem kell majd az avart söpörni, mondja. Meg, hogy a helyén még egy asztal pont elfér. És akkor nagyapám megkérdezte, hogy odaadná-e neki a baltát egy pillanatra, amiért Ruzicska úr hálás volt, mert már eléggé elfáradt. Nagyapám pedig igen pontos kezű ember lévén úgy csapott oda a baltával, hogy Ruzicskát a barkója még éppen elválassza a nagyon gyors haláltól, de a bal füle azért leessen. Moccanni nem mert többé szegény ember, ott állt cimpa nélkül, és nézte, miként segítenek az első vendégek a gesztenyefát aládúcolni, mert senkinek nem lett volna jó, ha ráborul az épületre. Nehogy azt higgye, hogy lincshangulat volt, mert nem volt lincshangulat, de amint befejezték a dúcolást, szépen nekiálltak és összecsomagolták az abroszokat meg kispárnákat, a sors pedig úgy hozta, hogy Ruzicska már a déli vonatot elérte.

De mondok mást. Tudja maga, mi történt azzal a gesztenyefával negyvenkilencben? Na? Semmi? Csak azt ne mondja, hogy nem volt maguknál negyvenkilenc. Bizony. Államosították. Aztán egy szépnap jött valaki a tanácstól, és azt mondta, hogy itt még egy asztal pont elférne. Érti? Pedig hol volt akkor már Ruzicska? Nagyapám viszont megragadta a településfejlesztő elvtárs gallérját és röviden elmagyarázta neki, hogy ő itt újabban ugyan csak egy államilag alkalmazott vécésbácsi, de talán épp ezért nincs vesztenivalója. És hajdan ő már lecsapta valakinek a fülét kisbaltával, amiért az illető megpróbálta ezt a gesztenyefát macerálni.

Nos, este már jöttek is az öregért, nem autóval, hanem gyalog, hiszen csak ide vitték a szomszéd utcába, és mi tudtuk, hogy többé sose látjuk az életben. Hallott ilyenről, nem? Hogy valakit elvisznek, aztán fütyülnek visszahozni. Ennek akkor éppen divatja volt, úgyhogy mi

sírtunk, nagyapám pedig röhögött. Megbolondult, azt hittük. Hogy Románia és a népi demokrácia egyszerre már sok neki.

Éjfélkor ismét verik az ajtót, apám elbúcsúzik tőlünk mielőtt kinyitná, tudjuk, viszik őt is. Hát nagyapám áll a verandán, itthon felejtette a kulcsát, azt mondja, meg, hogy reggelre legyen a fekete öltönye előkészítve, mert a politikai helyzet úgy alakult, hogy holnaptól ő a főpincér. Ezt képzelje el. Ehhez képest Krisztus kenyérszaporítása vásári mutatványnak számított. - Hát ti engem bolondnak néztek? - kérdezte, és elővette a zsebéből egy feljelentés indigós másolatát. Röviden az állt benne, hogy az aesculus hippocastanum gyógynövény, az a hippocastanum pedig különösen gyógynövény, amelyiket maga Avram Iancu ültetett még negyvennyolcban, a román nemzet dicsőségére. Valamint, hogy a tanácselnök elvtárs tervgazdaság címén most eme fát készül kivágtatni, s nem szükségeltetik nagy fantázia ahhoz, hogy felfedezzük tervében a nemzetgyalázás rejtett szándékát. - Megemlítettem nekik, hogy a hajnali vonattal indul ez a levél Bukarestbe ha ma véletlenül nem alszom itthon, úgyhogy gyalog mentünk, de kocsival siettünk haza, nehogy lekéssem a vacsorát - mondta az öreg. - És kinél van az első példány? - kérdezte apám. - Kitérőttem vele a seggem, fiam. Jegyezd meg, hogy annyi feljelentést írhat, amennyit akarsz, de mindegyiknek a budi a postaládája.

Ezt mondta. Jó, mi? Hogy úgy mászunk ki a szarból, ahogy tudunk, amíg mást nem rángatunk bele. Hát nem volt igaza? Na szóval. Bejön másnap reggel az öreg az Oroszlánba, frissen vasalt öltönyben, gyanútlanul, áldomást iszik a megmaradt törzsvendégekkel a főpincérségére, megy a munka rendesen, ám délután kiderül, hogy a tanácselnök elvtársat sem ejtették a feje tetejére. Ezt hallgassa. Egyszer csak besereglik a kerthelységbe vagy ötven kisiskolás, és mondják, hogy ők jöttek gyógynövényt gyűjteni. És máris nekilátnak, szedik a gesztenyét, bemásznak az asztalok alá, borogatják a söröskorsókat meg munkadalokat énekelnek. A tanító néni pedig odamegy a pulthoz, és rendel nagyapámtól ötven üdítőt. Hogyhogy nincs? Hát milyen vendéglátó-ipari egység ez? És addig rinyált a fehérnép, hogy így a jövődő munkásosztály, meg úgy a bontakozó gyermeki lélek, amíg az öreg át nem ment a szemközti cukrászdába málnaszörpért, amit aztán a fröccshöz való szódával hígított a kölyköknek, közben meg kerülgette a hányinger. A tanító néni az osztálypénzből fizetett, és mondta, hogy jó a termés, maradt még gesztenye bőven, meg, hogy legyen másnap sütemény is, lehetőleg krémes, mert az a kedvence.

A többi már el tudja képzelni. Egy hét múlva ott állt nagyapám a tanácselnök előtt, és kérvényezte, hogy a hajdani Oroszlán, újabban Vadász kisvendéglő udvarán álló gesztenyefát távolítsák el, mivel a nevezett növény bármely pillanatban ráborulhat az épületre. - Nocsak, hát mi történt, hogy kivágtatná az elvtárs a nemzeti flóra büszkeségét? - kérdezte a tanácselnök, és úgy örült diadalának, hogy rögtön meg is kínálta nagyapámat szivarral, abból a szállítmányból, amelyet előző éjjel foglaltak le Stefanek Valter bélyegkereskedő lakásán.

Nem volt ez egy különösebben jelentős tétel, négy szál kiszáradt Havannát tartalmazott mindössze, ám az évekig gondosan megőrzött Magyar Királyi Dohány Jövedék feliratú zárjegy sokat elárult gazdájáról. A magyar: hat hónap, plusz a királyi: szintén hat hónap, aztán egy kicsit elmerengett az ügyész és a pluszt kijavította szorra, ami ugye már harminchat, és nem tizenkettő. Szegény Stefanek meg így is hálálkodhatott a Jóistennek, amiért előrelátó volt, és amíg rátörték az ajtót, a Felvidék Visszatér meg Erdély Visszatér postatiszta sorozatait megette.

Nos, pőfékelték a Havannát, aztán Stefanek házipálinkája is előkerült, és az ötödik kör után a tanácselnök pertuzni akart, mert milyen tanácselnök az, aki nem pertuzik a néppel. - Nagy ötlet volt ez a tanítónő, mi? - mondta nagyapámnak. - Ha rámbíznák majd a kollektivizálást, egy hónap alatt végeznék az egészszel. Csak ellátogat falura egy ilyen csinos tanügyi káder, és rögtön nem kell a paraszt fejét kályhába dugni. A csengőfrász meg a pofozógép mind mellék-

vágány. Klimaxos pedagógusnőkkel van a kommunizmusig vezető legrövidebb út kikövezve; ez az én jelszavam. - Rémesen büszke volt, amiért lekörözte Makarenkót. - Szóval kitiltatja a kisiskolásokat a kocsmámból, vagy sem? - kérdezte nagyapám. - Egyezzünk ki, - mondta a tanácselnök. - Főpincér lesz még az unokája is, de levágtjuk a gesztenyefa koronájának felét. Tíz méter fölött nincs gesztenyefa, rendben? - Csak azt árulja el végre, mi baja azzal a fával? - Nekem semmi. De sötét a sógoroméék ebédlője.

Nagyapám kért egy nap gondolkodási időt, hazajött, megkérdezte, hogy akarok-e majd főpincér lenni, én pedig azt mondtam, hogy akarok. Úgyhogy pár nap múlva megérkezett a kocsmába a megyei fakitermelési vállalat igazgatója, két főmérnök, egy statikus a feleségével, az adminisztrációs osztály vezetője a kutyájával, egy pártbizalmi a vállalatától, meg egy pártbizalmi ellenőrző pártbizalmi a párttól, plusz két favágó, és amíg a nyolc vezető beosztású meg a kutya elfogyasztották a vörösborban párolt szarvasgerincet, amihez már előző nap leküldték az alapanyagot az állatkertből, addig kint a két favágó munkához látott, és úgy leborotválta tíz méter magasan a hippocastanumot, mint focipályán a gyepet.

Aztán az történt, hogy egy munkabaleset következtében megürült Stefanek Valter bélyegkereskedő cellája, a klimaxos pedagógusnő pedig kiegyengette a tanácselnök útját eddig a celláig, mert az azért mégiscsak sok, hogy adjuk a puszikat, ígérgetjük a fűt-fát, aztán meg nincs változás az iskola vezetésében, viszont van monarchista röpiratgyűjtemény a parketta alatt. Jó, mi? Az igazgatóból pedig lett statikus, az egyik főmérnökből vállalati pártbizalmi, a vállalati pártbizalmiból favágó, az adminisztrációs osztály vezetőjéből állatkertész, az egyik favágóból központi pártbizalmi, a másik favágóból tanácselnök, és akkor a kutyáról még egy szót se szóltam. A lényeg az, hogy csupán favágóból lett egyel kevesebb, ő viszont már többől vágta ki a gesztenyefát, mert abban a lakásban ott fent már nem a régi tanácselnök sógora, hanem az új tanácselnök szeretője lakott, aki pedig imádta, ha van rálátása a dolgokra.

Még szerencse, hogy az öreg ekkor már nem élt. Mert nem egyszerűen ki lett vágva azt a gesztenyefa, hanem meg lett alázva, el lett bánva vele, mint egy osztályellenséggel. Maga is tudja, hogy mit jelent, ha pártbizalmiból csinálnak erdődöntőt. Hogy az mihez ért. Egy ilyen ember igazából csak álfavágó, beépített favágó, spion, aki fülel az erdőben, aztán besúgja a rekettyést.

Hogy miben halt meg az öreg? Na, figyeljen. De ilyünk még egy korsóval, fizetem. - Inca doua halba, domnu sef! - Szóval az az évszázad legszebb halála volt. Sokan még évek múlva is kijártak a sírjához irigykedni. Azzal kezdődött, hogy ötvenegyben beleszeretett az öreg a galambokba. Egyszer csak kezdett eltűnedezni itthonról, aztán megtudtuk, hogy a Vártemplomhoz jár galambokat etetni. De nem csak úgy egyszerűen, hanem fel a toronyba, érti? Minden este összeszedte a konyhán a száraz kenyérmorzsát, bele ügyesen egy staniclibe, aztán... Most meg mi baja? Mi az, hogy inkább hagyjam abba? Mi az, hogy nem érdeklik a galambok? De hiszen maga akarta, hogy elmeséljem! Hé! Itt a söre, jöjjön vissza! Nekem mindegy, nekem van más történetem is! Hé, maga csehszlovák, ha akarja, mesélek inkább a párttitkárról! Vagy bármiről! Kinek meséljek, ha nem magának? A kurva életbe, még ne menjen el!

NEIL avagy az emlékezés története

1969 július 20-án megállt az idő. Mindenütt ezt tette, ahol csak emberek laktak, de leginkább Marosvásárhelyen, a Bulevárd hármas számú házában állt meg. Persze, nagyon megállt a vele szemben lévő laktanyában is.

Egészen pontosan: a földi idő volt az, amelyik nem moccant. Helyette az égi pergett, ami máskor nem, vagy csak nagyon ritkán. És két idő egy időben nem lehet: ezért állt meg a földi, helyi számítás szerint reggel négy körül. El is maradt az őrsváltás a kaszányaudvaron.

Kis várakozás után az otffelejtett szolgálatos kiemelte az akác odvába rejtett kurbilis telefont, leült a harmatos füre, hátát az öreg fának vetette és mintha csak kávé darálna, addig tekerte a kurbilit, amíg valaki föl nem vette a kagylót az irodában és bele nem üvöltött:

- Gyere már, te agyalágyult! Lekésted a nyomáskiegyenlítést!

Úgy hullott a telefon a harmatos füre, mint valami sunyi állat, amit egy baltával végre elintéztek: két darabban.

De ahogy ígértem, megállt az idő odaát is, a páratlan oldalon.

Jobb kezében piros, bal kezében fekete dróttal ült Ötvös János cipésmester a rádió mellett mint antenna, lélegzetvisszafojtva. Amikor biccentett, felesége a szájához emelte a kávéscsészét, és úgy itatta, akár egy gyereket. Amikor csücsörített, az asszony ugyanígy tette a férfi szájába a cigarettát.

Ötvösné mellett ült Doina, a varrónő. Mellette Fehér úr, a borhamisító. Mellette Fehérné, aki igazából Weisné. Mellette apám, a költő. Mellette anyám, és azt, hogy ezen a hajnalon a földi idő nem volt mérvadó, mi sem bizonyítja jobban, mint, hogy anyám mellett most ott ült még a kormoslelkű Máyerne is, akinek ezek az emberek csak albérlői voltak.

Földi idő szerint Máyerne soha be nem tette volna a lábát ebbe cipésműhelybe, ebbe a koszfészekbe, mondhatni: putriba. Mert bizony Ötvös János felesége ótvaros cigányné volt, aki kenyeret szárított a sparhelt sarkán a fia disznóinak. Úgyhogy Máyerne mielőtt kavargatni kezdte a kávéját, rálehelt a kiskanálra és megtörölte a pongyolájában.

- Csirizes volt, - mondta.

Mindenki tudta, hogy nem volt csirizes, mert akkor nem törölte volna bele.

És ekkor megszakadt a kapcsolat.

A némaság percei a legkegyetlenebbek. Így van ez kihallgatáson és így van ez a szerelemben. Temetésen szintén. Akár égi, akár földi idő van érvényben, a némaság perceit az ördög méri ki rozsdás vasutas-vekkerrel. Éveknek méri a percet, ezért lehet ilyenkor megöregedni.

Ebbe a csöndbe toppant be Mező Agáta, a szép tejesasszony, miután szamarát kikötötte a sétány egyik platánjához, és zsákot húzott az állat fejére, hogy az ne üvöltsön, hanem aludjék inkább. Hóna alatt a Máyernenek járó két üveg tejjel megállt az ajtóban és várt.

Vállával a falnak támaszkodott, lábát keresztbe vetette, mégse nézte senki.

Türelme odalett. Lerakta a két üveg tejet, a suszter jobbjaól kivette a piros drótot és az ajkai közé fogta. Dumitru Popovici, az Agerpres nevű román hírügynökség houstoni tudósítója ismét bejelentkezett. Mindez égi idő szerint negytizennégykor történt, amikor befejezték a nyomáskiegyenlítést az úrruhákban is.

- Neil most kinyitja az ajtót, - mondta Dumitru Popovici, de az Apolló ajtaja nem akart kinyílni. Perceken át Hustonból érkezett a műhelybe a csend.

- Az Úr támasztja a vállával kívülről, azért nem nyílik neki. Imádkoznia kéne, - mondta Ötvösné, mert a többiek nem merték mondani.

Ekkor lépett be nagyanyám, de csak azért, hogy kölcsön kérjen Máynétől egy csésze tejet, majd megjegyezze:

- Maguk mind hülyék, egytől-egyig. Te is nagy hülye vagy lányom. Kilencszáznegyvenben, amikor húzták a határt, én is így ültem a rádió mellett, de az akkor más volt. Ma az ember ha kiteszi a lábát a házból, máris szarba léphet. Minek azért olyan messzire utazni.

Amikor Dumitru Popovici jelentette, hogy kinyílt az ajtó, nagyanyám fogta a csésze tejet és távozott, mert ő volt a világon az egyetlen, akit nem érdekelt, hol lakik az Úristen.

Ötvenhatkor Neil letette bal lábát a holdra.

Ötvenhatkor Neil kimondta az egyetlen mondatot, amire a próbák idejéből emlékezett. Neki csiszolgatta e szavakat bölcs és bolond sok ezer éve. Ezt vésték sziklába a kelták és ezen törte a fejét a muszka. Nagyon törte. Még a szárhegyi Szopos Károly is csiszolgatta neki egy keveset. „Meglátta Bartis szomszéd, amikor majd a fényes csizmámmal rájálok, innét a kertből kisebbnek fogja látni egy tyúk lépésinél, oszt mégis a lesz a legnagyobb a falu életibe. Akkora lesz, hogy a tiszteletire megáll itten a gyorsvonal.”

Anyátokra is szóljatok rá, ha erre a megátkozott nyelvre tanít titeket. „Hát a bolond Szopos Károly nyelvére tanítasz te engem, ami nem jó se imához, se szerelemhez?” Ezt mondjátok neki, nem baj, ha sírva fakad tőle.

Nos, jól összekeverték mindent, még a szegény eszelős egy-két szavát is belevették, és ez lett Neil anyanyelve. Ezen beszélt a román katonákhoz, a suszterhez, apámhoz, a kráterekhez.

- A lábam csak egy ujjnyira mélyed be... Úgy látszik, nem lesz nehéz járom... Nem, egyáltalán nem nehéz a járás... Az a benyomásom, hogy minden sokkal könnyebben megy, mint a próbák idején...- fordította Dumitru Popovici.

Neil tizenkilenc percig még ebben az egyedülletben is teljes önuralmat tanúsított. Ekkor Edwin utána ment, hogy kitűzzék a zászlót.

Mező Agáta könnye megeredt. Végigpörgött az arcán le a szája sarkáig, onnan a piros dróton a rádióba, és addig recsegett a készülék, amíg a forró tranzistorok föl nem szárították ezt a könnyet. Pedig mennyire szerette volna az asszony, hogy bánatának gyöngye valami istentelen úton eljusson a holdig. Hogy ott csüngjön ezentúl a szkafanderbe épített mikrofon végén, és ne lehessen többet Neilnek egy szavát sem érteni. Mert nem a napszélben lobogó ötven fehér csillagot ríkatta meg, ahogy azt Máynétől a suszterig mindenki hitte, hanem, hogy az ember még a holdon sem lehet teljesen egyedül. Hogy hiábavaló minden próbálkozás, az embert valaki még az égben is követi.

Ötvenkilenckor Nixon elnök minden földlakó nevében megdicséri Neilt, és reményét fejezi ki, hogy visszajön.

Neil válaszát nem lehet tisztán érteni.

A két űrhajós most kifeszíti a svájci gyártmányú napszélgyűjtő ponyvát. Hélium, argon, neon, kripton és xenon gázrészecskéket fognak be vele.

Engem nagyanyám közben átpelenkáz.

A szeizmográf elhelyezésekor már iszom a kölcsöntejet.

A föld jelzi, hogy mindent látni a lézertükörben, amit csak látni kíván az ember.

Már én is kint ülök az udvaron, és én is látok mindent. Kis nájlónfényképezőgépem a júliusi nap felé fordítom, nyomogatom a gombot és tizenkét híres román fürdőhely látképe váltogatja egymást.

- Apró, kerek krátereket látok. Mintha puskagolyók nyomai lennének. Lefényképezem őket, - mondja Neil.

- Én is megnézhetem? - kérdezi nagyanyám.

- Soha, - mondom, és az ablakon behajítom a fényképezőgépet a világ legsötétebb pincéjébe, ahol Weis úr a hamis bort tartja.

- Te is légy átkozott, Bartis Attila, - mondja nagyanyám, és ez az első mondat, amire emlékszem.

Azt pedig, hogy Neil mit válaszolt az elnöknek, volt-e azóta őrségváltás az akác alatt, foltozott-e még cipőt a suszter, írt-e még verset apám, széthordta-e a tejet Agáta, varrt-e több párnahuzatot a varrónő és meghalt-e anyám, hogy a földi idő visszaállt-e, azt ne tudjátok meg soha.

KÁROLY avagy az irodalom története

Élt hajdan Marosvásárhelyen egy Piros Károly nevezetű fiatalember, aki csótányirtással és egértelenítéssel foglalkozott. Az erdőn túlról érkezett, egyik lába négy centivel rövidebb volt mint a másik, és ezerkilencszázhetvenhárom március hatodikáig nem szerette senki. Aznap viszont amint befejezte a csótányirtást, úgy döntött, hogy oldaltáskájából nem a számlafüzetet veszi elő, hanem a vonalaszt. Hátán a permetező palackkal, jobbában egy gyűrött iskolásfüzettel megállt a szoba közepén mint valami eltévedt bűvár, mélyen apám szemébe nézett és azt mondta:

- Bartis úr, én költő vagyok!

Azon az éjszakán még csak a helyesírási hibákat javígtatták. A következőn már stilizáltak is, a harmadikon pedig Piros Károly felvette szülőfaluja nevét. A versei és a rovarirtós palackja mellett ekkor már a bőröndje is vele volt, és nem maradt fenn apámmal hajnalig, hanem az előszobába kirakott fotelágyon aludt. Reggel hétkor Kakasdi Piros Károlyként ébredt, fél-nyolcig ült a fürdőszobában, nyolcra ment irtani.

Hetvenhárom márciusában még arról volt szó, hogy arra a pár napra lesz a vendégünk, amíg új albérletet nem talál. Mert annak az öregasszonynak, akinél lakott, nos, annak az öregasszonynak a minap kilencből hét macskája egycsapásra megdöglött, és az ő vegyszerére lett kenve minden. Arról nem is beszélve, hogy a vénasszonyt valami Vasilescunénak hívják, amit ugye nem kell tovább magyarázni, ő pedig ilyen névvel, hogy Kakasdi Piros, hiába is bizonygatná, hogy legfeljebb indirekt mérgezés történhetett, az egereken keresztül. Igen, ő a lakbéren kívül, pusztán szívességből lemérgezte az egereket, amiről az a Vasilescuné most persze hallgat. Apám is láthatja, hogy ez lassanként nemzetiségi ügy lesz.

Apám leginkább azt látta, hogy ez a fiú minimum három hónapja nem tudott lakbért fizetni és most itt áll egy palack csótányméreggel, egy füzetnyi felező nyolcassal, meg egy bőrönddel. Anyám pedig, hogy azt az inget, aminek az ujjja kilóg a bőröndből, legalább három hónapja illett volna kimosni.

Tehát arról volt szó, hogy arra a néhány napra. Mindet összeadva öt és fél évig lakott nálunk. Ott élt egy sánta ember az előszobánkban, egészen szorosan a beépített szekrény mellett, és éjjelente verseket írt. Nem tudom, hányszor rúgtuk ki, csak azt, hogy ugyanannyiszor hívtuk vissza.

Velünk költözött a téglagyár mellől az óvárosba.

Tőlünk vitték katonának majd nálunk kereste a katonai rendőrség.

A mi fészkerünkben bújt el, miután kiderült, hogy nem tud fúvós hangszeren játszani, de teljesen jól belefér egy tankba, nekünk üvöltözte a milicista, hogy két különböző méretű sípcsont még nem kellő ok a román néphadseregéből való szökésre, és mi voltunk a leginkább meglepődve, amikor a legények hátraballagtak az udvar végébe, egy szakszerű rúgással kinyitották az egyébként nehezen járó fészerajtót, majd a fásládánkból előcibálták Piros Károlyt, mint bűvész a nyulat.

- Te meg mióta vagy itt? - kérdezte apám.

- Egy hete - mondta a milicista, mert Károly az éhségtől már nem tudott beszélni.

Legvégül még azt is nekünk kellett elintézni, hogy ne kapjon három évet, főleg pedig, hogy mégse tankos legyen, hanem disznópásztor. Tehát semmi oka nem volt, hogy ne egyenesen hozzánk jöjjön amikor leszerelt. Így hozzánk jött.

Ha azt a fászládban töltött hetet is hozzáadjuk, pontosan öt és fél éve lakott nálunk, amikor meglátogatott minket egy igen nagydarab hölgy, a Vereczkey Mimi. Nem érdekből jött, hanem emlékezni. Ugye, milyen rég nem láttuk, mondta, ami igaz volt ugyan, de anyám nem talált benne semmi kivetnivalót.

Mimi a cikóriakávénkhoz nyugati cigarettát kínált körbe aranytárcából, bevett egy fejfájás-csillapítót egy másik aranytárcából, elővett egy névjegyet az új címével egy harmadik aranytárcából, majd leszopogatta a kiskanálról a fel nem olvadt cukrot és magával vitte Károlyt. A költő sem a verseiért, sem a rovarirtós palackjáért nem jött vissza soha.

Aztán két hónappal később vizitet tett nálunk egy díszmagyaros úr. Ő vitéz Kakasdi Piros Vereczkey Károly, mondta, mert a felét még nem tudtuk. Nem akar sokáig zavarni, csak azért jött, mert emlékezete szerint nekünk már van külfölddel kapcsolatunk, de pszt, erről inkább halkan, és most neki is kéne egy ilyen kapcsolat. Dehogy, dehogy üzleti okokból. Ez nemzetérdek. A sétatápca? Hogy minek neki a sétatápca? Hát mi ennyire feledékenyek vagyunk? Az neki föltétlenül előnyös a lába miatt.

Majd vetett egy pillantást a zsebórájára, Patek, Philip Patek, mondta, ezek a legpontosabbak, csak egyszer kellett a jó öreg Vereczkey bácsikának igazítania a mutatókon, amikor bevezették ide ezt a nyomorúságos román időt. Istenem, hogy azóta mennyit szenved a magyar, ugye, drága barátom? Azért még gondold meg, hiszen nemzetérdek. Na persze, ti sem járnátok rosszul, tette hozzá, s még mielőtt apám kirúghatta volna, gyorsan leszopogatta a kiskanálról a fel nem olvadt cukrot és elsietett.

- Hol az a kurva palack - kérdezett anyám, mert le akarta Vereczkey urat csótányirtóval önteni.

Természetesen azt hittük, hogy Károly besúgó lett, hiszen akkoriban senki más nem viselhetett díszmagyart, csakis a besúgók. Szó se róla, voltak a spionoknak még egyéb privilégiumaik is, de mi ezt irigyeltük a legjobban.

Persze, tévedtünk. Károly egyszerűen kapott négy kiló húsz deka aranyat plusz egy ennél is súlyosabb jegygyűrűt, amitől megbolondult. Ki ne hallott volna már ilyet? Kezdetben csak kicsit bolondult meg, aztán nagyon. Tizenöt esztendő múltán - amikor az arany elfogyott - pedig már annyira, hogy felkeresett minket Budapesten, egyik kezében egy vázlatfüzettel, másik kezében egy üveg tengeri iszappal megállt a szoba közepén mint valami eltévedt bűvár, mélyen apám szemébe nézett, és azt mondta:

- Ferikém, én megmenthetem a nemzetet!

Nem kért többet a művelethez, csak százmilliót. Neki ebből haszna egy szál se, ha a népről van szó, akkor ő nonprofit, de a mai cudar világban ennyibe kerül egy barlang megépítése ebből a gyógyiszapból. Hát persze, hogy ki kell szárítani vályognak, ő nem hülye. Az a lényeg, hogy ez a fajta tengeri iszap legyen, mert ez felfogja a gonosz rezgéseket. És ebben a barlangban élhet majd békességben minden magyar az idők végezetéig. Végre mind együtt, zsidók, cigányok, de főleg románok nélkül. Az egész nem lesz nagy, hiszen a jó ember kis helyen is elfér. Majd ott irigykedik az ajtó előtt az összes román, amikor jön a vég.

Lettek volna még ötletei, de pillanatokon belül kiderült, hogy nincs apámnak rongyos százmilliója a nemzetre. És Piros Károly akkor úgy elment, hogy többé valóban nem láttuk soha. Iszapmagyar, mondtam, amikor becsuktam utána az ajtót, mert már elég nagy voltam akkor, de még cinikus.

Aztán másfél évvel később egyszer még felhívott telefonon, kérdeztem, adjam-e apámat, mondta, hogy ne, inkább velem szeretne.

- Miért pont velem? - kérdeztem.

- Mert te biztosan nem vagy olyan hálátlan - mondta. - Emlékszel ugye, mennyit segítettetek, amikor tele volt csótánnal a kamra?

- Emlékszem, - mondtam - mintha tegnap történt volna.

- Pedig még gyerek voltál - mondta.

- Az voltam - hazudtam.

- Akkor segítesz? - kérdezte.

- Nincs százmillióm - mondtam.

- Már nem is kéne - mondta.

- Akkor mit segítek?

- Elraboltak - mondta.

- Kik? - kérdeztem.

- Az ufók - mondta sírva.

- És mit akartak? - kérdeztem nevetve.

- Ne neved - mondta. - Majd te is megtudod, milyen az, amikor a holdról egy sugárhajtású koporsóval érted jönnek.

- De most itt vagy Pesten?

- Most itt - válaszolta, - egy szanatóriumban. Megvannak még a verseim?

- Valahol biztosan - hazudtam.

- Jók, ugye? - kérdezte.

- Hát persze, hogy jók - hazudtam ismét és nem nevettem többet. - Meglátogassalak? - kérdeztem.

- Ne látogass meg - mondta.

- Miért? - kérdeztem ismét.

- Mert levágták a lábam. Te is író leszel?

- Talán, nem tudom még - válaszoltam.

- Ne légy író - mondta, - író az ne, semmiképpen.

- És ha mégis? - kérdeztem.

- Akkor ne hagyd abba soha, mert megbolondulsz. Ezt ígérd meg Károlynak.

- Jól van, megígérem, nem fogom abbahagyni. De akkor nem bolondulok meg? - kérdeztem sírva.

- Akkor nem - mondta nevetve, fél lábbal egy pesti szanatóriumban, ahol másnap meghalt.

- Vonat vágta le? - kérdeztem.

- Nem, egy orvos - mondta.

- Miért? - kérdeztem.

- Mert elfertőződött a gyógyiszeptől. Egy hétig tartottam benne, meg is nyúlt négy centit, nem lettem volna sánta, csak elfertőződött közben.

- Mit segíthetek? - kérdeztem, de Károlynak elfogytak a kettesei, a nővér sem akart több pénzt adni egy bolondnak és már csak annyit hallottam, hogy: kérlek, írd...

ENGELHARD

avagy a fotográfia története

Ezerkilencszázhetvenhárom tavaszán egy Szöcske Ágoston nevezetű juhász kereken száz kiló fekete gyapjút nyírt le a sáromberkei plébános híres birkáiról. A nemes szőrt még azokban a napokban kimosták, kifésülték és öt zsákba gyömöszölve föl vitték a parókia padlására. Moly ellen naftalint, tolvaj ellen döglött ló patájából való szöveget tettek mind az öt zsák aljába, így senki nem gondolhatta komolyan, hogy a gyapjúnak bármi baja eshet.

Vass Ignác tisztelendő úr a reggeli mise után felült kerékpárjára, elkarikázott a falu széléig és tudatta a vályogvető cigányokkal, hogy másnap nyugodtan munkához láthatnak: megvan mind a száz kiló gyapjú. Gyönyörű, fekete, ahogy azt kérték.

- A tavalyelőttibe a moly ült bele; a tavalyit ellopták. Ebből se lesz templomkerítés, plébános úr, higgye el - mondták a cigányok, pedig épp csak szemerkélt.

És este hat körül már vitte is magával a Maros a kilenc rakás téglát, a sátrakat, a szekeret, a rézüstöt a vacsorával, fél hétkor a kultúrház színpadát meg a százötven tonettszéket, a népkönyvtárat, ott úszott már Lenin összes műve és a Maros még csak most kezdett igazán belejönni, vitte az Electrolux rádiókat, az Opera és Diamant tévéket a vasárnap esti zenés műsorral együtt, vitte a tévék tetejéről az üveghalakat, meg vitte a tyúkólakat is, az agronómus Dacia-ját, az almafákat, az aratócséplőgépet, a műutat, a postáskisasszonyt a kikézbésítetlen húsvéti üdvözletekkel, a rendőr asztaláról a feljelentéseket, majd vitte a rendőrt is, és még itt se hagyta abba, pedig ennyivel már igazán beérték volna a sáromberkeiek, de a Maros úgy döntött, hogy a hetes misét is elviszi meg a harminchárom fekete juhot, meg Prohászka Ottokárnak az ifjúsághoz írt intelmeit Vass Ignác atya Ukrajna márkájú kerékpárjával együtt, szóval ezeket már mind vitte, és akkor még azt az öt galambszaros zsákot is akarta, úgyhogy elindult a paplak konyhájából fel a padlásra. A plébános úr pedig ott ült a padláson a csapóajtó mellett és amikor a víz a hetedik létrafokot is elérte, akkor zokogni kezdett, szépen fogta a zsákokat és lehajigálta mind a száz kiló gyapjút a konyhába a Marosnak.

Másnap hajnalban Megyesfalván egy Vájár Aranka nevű vénasszony kilesett a padlásablakon és úgy döntött, hogy érdemes kockáztatnia az életét. Előbb ledobta a horgas végű dióverő botot, majd szoknyáját nyakába kapva ő is leosont a létrán az udvarra, ahol már csak térdig ért a víz. Olyan fürgén, ügyesen szüretelt a nagy bottal, mintha gyerekkorától ezzel foglalkozott volna. Elsőnek a meggyfáról cibálta le a postáskisasszony táskáját, mert az tűnt a legizgalmasabbnak, majd begyűjtött a körtefáról két pokrócot, a nyári konyha tetejéről egy cserepes művirágot meg egy Lenin kötetet, a ribizlibokrokra egy garnitúra fehéreneműt, az ecetfáról három teljesen jó szentképet a Stációk sorozatból, és már-már azt hitte, hogy itt ér véget a szerencséje, amikor megpillantott öt nagy zsákot, amint szép sorjában úsznak el a hortenziák előtt.

Amíg a gyapjú száradt, addig Aranka a rakomány további sorsán törte a fejét. Végül úgy döntött, hogy az lesz a legokosabb, ha bemegy szépen Vásárhelyre, kibékül nagyanyámmal, akinél takarítónősködött és akivel volt neki nemrég egy afférja valami szőren-szálán eltűnt ezüst étkészlet miatt, szóval kávéznak egyet, - majd ő viszi a kávé, csak, hogy lássa nagyanyám, kivel van dolga - és akkor ez a gyapjús ügy is megoldódik.

Nem sok maradt az utakból, úgyhogy láncaltapas harckocsikkal hordták a kenyeret, és Aranka ennél nagyszerűbb időt elképzelni sem tudott a nagyanyámmal való békülésre. Addig kárált a román katonáknak, amíg fel nem ültették az egyik harckocsira és be nem vitték Vásárhelyre.

Amíg megfőtt a kávé, nagyanyám elhitt Arankának egy tizenhárom szereplős történetet az ezüstökről, bocsánatot kért a rágalmazásért, majd elmondta neki legújabb titkát: a rákos daganatok gyógyszerének receptjét. Egy rész zab, két rész fekete retek, két rész aloé, ismét két rész pirított almamag, meg három rész akácméz, de ha valaki nem szereti a zabot, akkor készítheti rozssal is.

- Figyelje meg Gheraszimné, ebből pénz lesz. Sok pénz - mondta Aranka, mert még közelebb akart jutni nagyanyám szívéhez. És amikor fél lábbal már bent volt ebben a szívben, mondhatni: kincsesbányában, akkor említést tett valami fekete bárányról, amelyiknek a gyapja leviszi a magas vérnyomást. Mire megitták a kávé, addigra négy darab Mária-Terézia arany ellenében már mind a száz kilo gyapjú családunk birtokában volt.

- Még ma tüntesd el innen ezt a mocskot - parancsolt nagyanyám anyámra, mihelyt rádöbrent, hogy ez az üzlete sem sikerült jobban a múltkorinál, amikor is egy igazgyöngysort sikerült műanyagból készült elefántcsontokra cserélnie. Tehát a mi ágyneműtartónkban molyosodott tovább a gyapjú, mert Aranka kispórolta belőle a naftalint.

Valamiért senki nem akart szövetnekvalót vásárolni tőlünk azokban az időkben. Aztán egy év múlva megjelent az utcánkban egy ócskás, még lova se volt, ő maga húzta a szekérét, és kiabálta, hogy „ami nem kell mááásnak, jó lesz az ocskááásnak”, és hozzánk is becsengetett, háromszor, mert anyám alig merte kinyitni az ajtót.

Féltünk az ócskásoktól, mint a tűztől. Már az első csengetésnél tudtuk, hogy a harmadikra beengedjük őket, s ha minden jól megy, ráadásul be se csapnak, csupán megfizetnek valami megfizethetlent. Mondjuk, ötszázat adnak a kis tükörért, és akkor igazán egy szavunk se lehet, csak hogy a tükörrel együtt már viszik is mindazt, mi ezerkilencszáznegyvennégy karácsonyából megmaradt; ami azért már nem ötszáz, ugye.

Nos, megint ott állt egy ócskás a szoba közepén de ezt sem az antik bútorok, sem az ezüsttálak sem a festmények nem érdekelték, meg se nézte őket rendesen, hanem egyszer csak behunyta a szemét, hogy jobban tudjon figyelni, majd halkán azt mondta:

- Itt valaminek Maros-szaga van.

Megijedtünk. Egyáltalán nem hasonlított egy ószeresre.

- Ugyanilyen szaga volt a feleségem hajának, amikor kivetette szegényt a víz - mondta, és akkor már nem is féltünk annyira, hanem anyám fölnyitotta a ládát, amibe ott volt begyömészölve harminchárom megátkozott bárány gyapja, egy templom kerítésének teljes fedezete. Az ócskás pedig előbb csak simogatta a szénfekete gyapjút, aztán belemarkolt, beletemette az arcát és sírt. Úgy zokogott, mint egy gyerek.

- Vigye el. Vigye el mind - mondta anyám, és előszedte a szekrény aljából az öt zsákot, majd odaült ő is, hogy segítsen a gyapjút becsomagolni. Én pedig álltam az ajtóban és néztem anyámat meg azt az idegen férfit, amint némán ülnek egymás mellett, könnyes a szemük és hatalmas zsákokat töltenek meg egy halott asszony hajának illatával.

Én is segítettem lecipelni a zsákokat a szekérhez. Az ócskás tíz méter csehszlovák bútorszövetet akart értük adni cserébe, de anyám nem fogadott el semmit.

- Akkor legalább a fiúcskának adhassak valamit, nagysága - mondta a férfi, és a hatalmas rakás kacatból előkotort egy furcsa alakú disznóbőr dobozkát, benne egy Pajtás fényképezőgéppel.

Olyan volt a Pajtás keresője, akár egy megfordított gukker. Így évekig azon át néztem mindent, ami túl közel volt. Csipkés urat, amint baltával kergeti a disznót, majd utoléri, Müllernét, aki minden reggel kiül az ajtó elé és ebédig az alkarjába tetovált kázé sorszámot

radírozza, a postást, aki tréfás ember, úgyhogy néha hoz egy új Koh-I-Noor radírgumit Müllernének, szóval ami néznivaló akadt annak a háznak az udvarán, azt én mind a bokszgép keresőjén át néztem, biztos ami biztos.

Csak egyszer feledkeztem meg a gépről, éppen jött négy feketeruhás férfi, elvittek egy kilencszáztízről hetvenhétig tartó kusza történetet, úgy, hogy nem fizettek érte semmit, igaz, nem is ószeresek voltak. Nagyon siettek a hidegházba nagyanyámmal, pedig igazán megvárhatták volna, amíg anyám kisírja magát rendesen, amikor kiderült, hogy gégerákra az aloé zabbal annyit ér, mint magas vérnyomásra a fekete gyapjú.

A hullaszállítóknak viszont kereken három perc várakozási idő tartozott a munkaidejükbe. Koporsóba helyezés: másfél perc, közeli hozzátartozó sírása: három perc, borra való átvétele, gépjármű terhelése: egy-egy perc, összesen hat és fél plusz köszönés, az majdnem hét.

Ha akkor, az alatt a hét perc alatt elő mertem volna venni a gépet, akkor a hullaszállítók azt hitték volna, hogy én igazából le akarom őket fényképezni, és rám mosolyogtak volna, szívből, ahogy csak hullaszállító tud gyerekekre mosolyogni, és akkor én valamelyikük pofájába vágtam volna a fényképezőgépet, ami persze ábránd, hiszen nem így történt, de legalább ugyanolyan szépen ért volna véget a fotográfia története, mint ahogy kezdődött.

Ajánlás:

Herceg! Nem élt soha, sehol, semmilyen Engelhard. Vagy ha igen, nem volt fotográfus. Vagy ha az volt, nem ismertük egymást. Vagy ha ismertük is, nem hagyott rám semmit. S ha mégis rámhagyott, az nem más, mint e hét perc.

GYERGYÓ ÉGHAJLATA avagy a megérkezés története

Bodor Ádámnak, 2006-ban.

A peronról már csak valami maradék visszfény látszott a délutánból, ahogy a jéggé dermedt hegygerinceken siklik a Maros-völgy felé. A forgalmista megvárta, amíg az öregasszony leszedi a két kosarat meg a zsákot, aztán intett a mozdonyvezetőnek, hogy indulhat tovább. Felszálló nem volt.

A munkaszolgálatos katonák betonbarakkja előtt egy hordóban tűz égett. A posztókabátos őr a bajonettel bedöfött a lángok közé, kiemelt egy félig szenes tuskót, rágyújtott, visszadobta. Hűvös van, rövidíteni fogunk, mondta apám, és a töltés mentén elindultunk a négy-húszas személy nyomába, végig a barakksor előtt, ami szabálytalan volt ugyan, de az őr látta, hogy apám gyerekekkel van, és csak rövidít.

A sorompónál már vaksötét volt. Fent a magasban, valahol a vörös-fehér rúd közepe táján kampóra akasztva egy lámpa lengett, hogy látni lehessen, szabad-e a mellékút a két falu között. Sok haszna nem volt, télen ilyenkor már nem jár erre semmi, legfeljebb a Megyétől egy-egy eltévedt állami autó. Sötétedés után a helyiek nem szívesen hajtanak át a medencén. Azt mondják, a lovak nem szeretik. De akinek van Dácsiája, az is inkább kitalál valamit, és otthon ül.

A főút nyárfáin túl, egy istálló mellett kezdődött az ösvény a krumpliföldek felé. Neki térdig, nekem derékig ért a hó. Műbőr kabátban, kezében műbőr aktatáskával, félcipőben taposta előttem a havat, hogy nekem is csak térdig érjen. Valahol jobbra egy kutya nyüszített. A hangja megjárta a hegyeket, visszajött, s már ketten nyüszítettek újra. A Páloké. Láncon van, mondta apám, de így is elég vacak volt.

Úgy tíz perc múlva megálltam. Kérdezte, mi történt, amire nem tudtam válaszolni, mert végtére is nem történt semmi. Igazából megállni se akartam, csak nem mentem tovább. Jó lett volna látni a házat. Vagy valamit. Nyisd ki a szemed, mondta, aztán még hozzátette, hogy ilyenkor semmiképp nem szabad megállni, mert elalszik az ember. És akkor vége. Látod, rajtam is csak félcipő van. Soha ne állj meg, ez a legfontosabb, fiam.

Aztán mégis megálltunk: a hátsó kapun befagyott a zár. Egy ideig bajlódott a kulccsal, de lehet, hogy nem is volt nála kulcs. Végül áttett a kerten, ideadta a táskát, átmászott ő is. Üres istálló, jeges bokrok, körtefa. Megjöttünk, mondta, és mintha innen már nem is mennénk tovább, megállt az ablak előtt.

Nagyanyám az asztalnál ült, a petróleumlámpa üvegét pucolta. A feje kicsit ingott, a csukott ajtón át nézett a semmibe. Nagyapám a sezlonon a Szokollal, meg az összegumizott elemekkel bíbelődött. Három laposelemet kellett összekötni, hogy meglegyen a 9 Volt, de a hegyek, meg a hegyek tetején a zavaróállomások leárnyékolnak mindent. Csak valami hullámzó zúgás maradt a hírekből és a táncdalokból, de valamiért megérte így is.

Nagyanyám hideg vizet töltött a lavórba, hogy abban áztassam a lábam, de égetett. Apám az aktatáskából kitette az újságokat a verseivel. Amíg ettünk, elmondta, hogy jövőre bekötik a villanyt. Lesz rezsó, fűtőtest, esetleg melegvíz is, már megbeszélte, az idén nem sikerült, mert nem olyan idők jártak, de jövőre mindenképpen meglesz.

Aztán mintha csak előleg lenne, még keresgél a táskában, és kivett három lapos elemet. Kilencvoltage Vásárhelyen sincs, de most megnézem Brassóban, mondta, aztán eltette a szendvicset, becsukta a táskát és indult, hogy a hét-ötvenes személyt még elérje Brassó fele.

Nagyanyám kérte, hogy menjem elől, az utcán, ahogy illik, mert tudhatná, hogy hátul jönni-menni rosszat jelent. Apám mondta, hogy jó, és el is indult a kapu felé. Hangosan becsukta, hogy halljuk, aztán hallottuk azt is, ahogy az öles hóban visszafordul, és elindul hátra, át a krumpliföldeken.

Ez úgy harminchárom éve volt. Tizenöt éve többnyire csak én lakom a házat, vagy még én se. Egyszer készítettem egy fényképet a hátsó kertetől: a havas krumpliföldeken túl, *a Dél-hegy fölött keskeny koronában sárgásan derengett az ég, visszfényében áttetsző tüskék lebegtek a levegőben. Az ég ott a gerinc fölött keskeny, zöld sávon hirtelen csapott át a kékbe, sötétkébe, kelet felé már minden csupa lila volt. Arról közeledett az este.*^{*} Megvártam, bementem. Aztán készítettem egy képet másnap is.

A hetvenedik képen épp tavasz van. A hetvenegyediken újra hó. De csak két évre rá, a négyszázadik körül jutott eszembe, hogy valószínűleg nem is a Dél-hegy fölötti felhőket fényképezem.

A négyszáztizediken épp kaszálnak, mert a krumplival vesződni nem éri meg. A következőn nem látszik semmi a ködtől, a tavalyin meg ott egy fűrésztelep.

Amikor a félezrediket készítettem, megállt mellettem valaki.

- Meg lehet főni ebben a katlanban - mondta.

Bólintottam, hogy néha meg.

- Azt hogy hívják?

- Dél-hegy.

- Ugyan, se Dél-hegy, se Sinistra nincsen... És melyik az a Libán?

- Ott van a kőris mögött.

- És a mutatóványosok? Azok, akik megfagytak. Azok is igaziak?

- Talán. Nem tudom. Én mindenesetre arról jöttem egyszer, és Apám nélkül megálltam volna a befagyott zár előtt.

^{*} A kiemelt szövegrész Bodor Ádám Gyergyó éghajlata c. írásából származik.

A VILÁG LEGMÉLYEBB DEPRESSZIÓJA

Kétezerhárom október tizenegyedikén végre én lettem az egyik, hogy útra keljek két barátommal, a Másikkal és a Harmadikkal - a sorrend esetleges. Elhatároztuk, hogy itt hagyunk családot, várost, jól ismert, tengerszint fölötti depressziót, és kimegyünk Európából, amíg ki lehet. Elmegyünk kecskét is szállító, ócska, helyközi buszokkal, és megnézzük a világ legmélyebb depresszióját.

Ki ne tudná, hogy a világ legmélyebb depressziója egy behorpadt olajoshordó tövében található. A hordó eredetileg haditulajdon volt, most egy elszáradt pálmaág és a Holt-tenger között áll, alig húszpercenyi őráratra a Jordántól s a keresztelő kápolnától. A közelben, valahol a hordó és a kápolna között úgy félúton, áll még egy óriáskerék is. Áll, mondom, vagy inkább roskad, nem forgatja senki. Amikor a Holt-tenger még kiért a partig, amikor a zuhanyrózsák még működtek, s amikor épp nem fedezékként szolgáltak a vasbeton virágládák meg öltözőkabinok, a lusták jártak gyógyulni e vidékre. Annak, aki a Nebo-hegyről elfelejtette megnézni az Ígéret földjét, egy tíz év körüli gyerek pár piaszterért erről a kerékről mutatta meg Betlehemet és Jeruzsálemet. Odafentről pont olyan jól látni az Ígéret földjét, mint a pesti óriáskerékről Káposztásmegyert. Vagy majdnem olyan jól.

Hogy egészen pontosan mit kerestem a világ legmélyebb depressziójában, azt ki-ki döntse el maga. Annyit segíték, hogy nem ezt a hordót, de nem is egy óriáskereket, vagy korhadó pálmaágot. Valószínűleg nem többet, mint a Másik meg a Harmadik, s tán együtt se többet, mint a beduin pásztorok, vagy Mózes, a római légiók, vagy a török seregek. Tán kicsit kevesebbet a kereszteseknél, s kicsit többet az angoloknál, de ez se biztos. Annyit semmiképpen, mint az izraeli páncélosok, vagy a Jordán Királyi Haderő. S bármennyire is szeretném azt hinni, hogy annál azért mindenképpen többet, mint a lusták, sajnos, még ez se biztos. Egyszóval, hogy mit is kerestünk mi itt, azt ki-ki döntse el maga. Annyit még segíték, hogy annál azért sokkal kitartóbban, odaadóbban kerestük, mint tíz ősszel ezelőtt a Másikkal a damaszkuszi úton.

Szóval ott áll ez a hordó a világ legmélyebb szárazföldi árkában, szaknyelven szólva: depressziójában, pontosan 398 méterrel a tengerszint alatt. Úgy is mondhatnám, ennél a hadileltárból kiesett olajoshordónál mélyebbre jutni lehetetlen. Ide jutni viszont már-már kiábrándítóan egyszerű.

Shunatban húsz piaszterért felülsz egy buszra, és vársz. Úgy félóra múlva máris fészkelődni kezdesz, indulnál, sietnél. Persze, ha helybéli vagy, már rég alszol, vagy a harmadik cigarettádnál tartasz. De nem vagy helybéli, így hiába marja vörösre szemed a füst, legalább tízezerig számolsz, mielőtt egy buszon rá mersz gyújtani.

Más kilátás híján Shunat bolondját figyeled. A földön ül, hátát a pékség falának veti, s egy kartondobozon himbálja üszkös lábfejét. Tengerszint fölött sokkal fogékonyabb lennél a részletekre, de az agyad legmélyén egy mániákus sejt azért most is jegyzi a doboz MANGO felirata és az élve bomló hús közötti halvány disszonanciát. Shunat bolondja nézi a fekete húst, nevet. Kétezer éve errefelé még jó esélye lett volna a gyógyulásra. Aztán az arcodba néz, nevet. Mindig is gyógyíthatatlan volt, gondolod.

Itt sincs másképp, mint odafent. Itt, a legmélyebb depresszió közelében is attól rettegsz, hogy még egy cigaretta, és megszokod.

Szinte kizökkensz begyakorolt félelmeidből, amikor feltűnik a sofőr. Igen, jól láttad, ő a sofőr, zsebében a hús piasztereddel, és ha kissé ráérősen is, de egyenesen a buszhoz jön. Beszáll, elfordít egy kulcsot, és hirtelen rád borul a csend. Egy pillanatig szinte jó. Aztán rádöbben, hogy már nem veszed észre, ha negyven perce üresben jár alattad egy dízelmotor.

Negyvenkét fok és nyolcvannégy százalékos pára van, katonai őrzőjárat is inkább majd csak alkonyat után. A sofőr kiveszi a kulcsot, kiszáll, a kólaautomata előtt egy kicsit tétovázik, aztán odébb lép. Még csak négy múlt, és már belekeveredtél egy olyan üzletbe, amire három tizenötör nem is gondoltál volna: a sofőrtől némi fontolgatás után egy targoncás parfümárushoz vándorolt az aprópénzed.

A parfümáros behúzódik a pékség napellenzője alá, s egy pumpát vesz elő, nagyjából olyant, amilyennel a budai kiskertekben szoktak permetezni. Egy nájlakonból megtölti a tartályt, spriccel, és a benzinszag, pékségszag, üszköshűsszag elegyét hirtelen elfojtja az a jázminillat, amiről a budai kiskertekben álmodni se mernek. A sofőr felemelt karral lassan körbefordul, mintha zuhanyozna, aztán a két tenyerét tartja, arcot s kezét mos a viráglében. Még egy cigaretta, esetleg kettő, és két csadoros nővel, néhány beduin pásztorral és egyetemistával, meg egy jázminfelhővel már indulhattok is.

A világ legmélyebb depressziójába maga az út nem hosszú, és nem is különösebben érdekes. Könnyen belátod, hogy ez a negyvenöt perc szinte kellett. Néha valaki fémpénzzel megkocogtatja az ablakot, a busz megáll, ő pedig elindul a sivatag felé. Hazaért. Utánanézel, és gyorsan kiszámolod, hány év kellene, hogy megtanuld, mikor kell megkopogtatnod az ablakot. Ötezer.

Valaki fémpénzzel kocogtatja az ablakot. Hazaért. Már nem irigyled és nem szánod. Már semmi nincs benned azokból az érzésekből, amelyek hasznavehetetlen éjszakáidon a Spektrum tévé elé bilincseltek. Előkotorsz egy féldinárost, hogy majd jelezd, ha úgy érzed, megérkeztél, aztán belátod, hogy ha valóban a legmélyebb depresszióig akarsz eljutni, akkor a sofőrre kell bíznod magad.

Valami valószínűtlen, oda nem illő páracsik bontja meg a tájat. Tudod, hogy ez az. Nem, mert ilyennek képzelted, hanem mert a földrajzkönyvből, vagy a Bibliából tudod, hogy más nem lehet. Pizskosezüst. Nem örülsz, és nem érzel csalódást. Már semmi nincs benned azokból az érzésekből, amelyekkel másfél órája erre a buszra ültél. Megpróbálsz felbecsülni a távolságot, még nagyjából tíz perc, gondolod, amikor a busz kéretlenül megáll. - Dead Sea - mondja a sofőr, és elmutat a sivatagon túlra, egy párából felsejlő óriáskerék felé.

Utolsó kapaszkodóként megkérded, hánykor jön vissza. Ő ma már nem jön erre, fogja mondani, de fél hat vagy hat körül még szokott itt járni egy busz. Nem rettensz meg, nem esel pánikba, nem érzed elveszettnek magad. Tulajdonképpen már semmi nincs benned se az ismerős, se az ismeretlen érzésekből. Megköszönöd, hogy idáig hozott, és elindulsz a kőmezőn át egy száraz pálmaág, s egy kétszázliteres, hadiipari olajoshordó felé.

Idelent, a világ legmélyebb depressziójában végig egy mezítlábas, tíz év körüli gyermek jön mögötted. Ha megállsz, megáll. Ha leülsz, leül ő is. Ha megkóstolod a tenger vizét, nem nevet ki. Nem dob meg követ, nem ólálkodik a csomagod körül, nem kér az ételedből. Nem szól hozzád, csak jön. Még pénzt se kér. Ha valaki pénzt kér, attól legalább meg lehet szabadulni valahogy.

Mindent összeadva, idelent, a világ legmélyebb depressziójában tehát van egy olajoshordó, amit majd kikalapálnak és újratöltenek, egy óriáskerék, ami nem működik, egy folyó, aminek enyhén sós a vize, a partján egy keresztelő kápolna, ami nem működik, egy tenger, amiben csak pár baktérium és az ember bírja, néhány zuhanyrózsa, ami nem működik, egy túlsó part, ami az Ígéret földje, egy innenső part, ami nem működik, legvégül meg egy mezítlábas gyerek, aki még pénzt se kér ezért az egészért, aki csak hallgat és néz, és néz, és néz, és tudod, hogy immár hiába is érnéd el a félhatos buszt, nem szabadulsz tőle többé soha.

IDEFENT BALSORS, ODALENT SORSTALANSÁG

Úgy alakult az életem, hogy ez idáig egyetlenegyszer voltam börtönben; akkor is mindössze fél napig, ráadásul szabad akaratomból, egy forgatócsoporttal. Bizonyos értelemben szerencsésnek vagyok mondható, hiszen akár fél napot is börtönben tölteni igen ritkán elhatározás kérdése. Persze, van olyan, hogy az ember reggel felkel, megborotválkozik, villásreggelizik, aztán felveszi az egyenruhát és bemegy a börtönbe. Mondom, ilyen is van, de az más. Meg olyan is van, hogy amikor lehull az első hó, látványosan eltulajdonít valamit a boltból. Nem felvágottat és kenyeret, hanem például műszaki cikket, mert ahhoz, hogy a kartondobozokkal bélelt telefonfülke helyett legalább az első hóvirágig bent maradhasson a Markó utcában, a kár meg kell haladjon bizonyos összeget. De ez is más. Kétségtelen, hogy forgatócsoporttal menni a legmásabb, de nekem így alakult.

Persze, ez a fél nap csak erős megszorításokkal igaz, a szabad akarat meg különösen, hiszen Szamosújvárra mentem, és én azért ebben a börtönben nőttem fel. Mondhatni, úgy ismerem, mint a tenyeremet. Amikor például a minket kísérő tiszt nem találta a vizes pincét, ahová egyik napra falhoz láncolták a politikailag arra érdemeseket, csak, mert lánc nélkül könnyen a mellig érő vízbe fül az ember, de így, csuklótól felfüggesztve, a második nap már meg se kottyan, az első tizenkét óra a kritikus, de utána már szinte potyára rohadnak úszva, lebegve a konyhásokra váró káposzták, meg potyára vinnyognak a káposzták tetején a patkányok, mert a második tizenkét óra már csak dereng, az utolsó huszonnégyből meg szinte biztos, hogy csak a vesék emlékeznek bármire is, már ha a veséket még le nem rúgták, szóval, amikor a minket kísérő tiszt nem találta a vizes pincét, mert az nem az ő körzete, akkor súgtam, és enyhe elégedettséggel töltött el, hogy legalább az útvonalra jobban emlékszem, mint apám. Igaz, a többire már ő emlékszik jobban, azzal a fajta fellebbezhetetlen emlékezettel, amivé az amúgy igen fellebbezhető emberi emlékezet hét esztendő után válik.

Hét év, az pont annyi, amennyi idő alatt valaki megfogam, világra jön, és megtanul olvasni. Vagy amennyi idő alatt valaki megtanul pelenkázni, sőt melegíteni, és szülői értekezletre járni.

Szamosújvár román neve Gherla, van, aki leginkább a gyufagyáráról, meg a sose gyulladó gyufáról szóló viccekből ismeri. De mivel a mi családunk itt élt a szamosújvári börtönben, ezért ugyanúgy nem tudtunk nevetni ezeken a vicceken, mint a postás viccein az alattunk lakó Goldberg néni, aki meg Auschwitzban élt. Nem haragudott ő a postásra, csak az Úristennek sem tudott nevetni a hülye viccein.

- Ne is fáradjon, drágám, mert nekem ez nem megy. Értse már meg, hogy ezeken a szappanos vicceken én nem tudok nevetni.

- Az biza baj, Goldberg néni. Az nagyon nagy baj, mert humorérzék nélkül élni lehetetlen. De legalábbis kutyanehez.

Amúgy ezt a postásos dialógust én találtam ki, csak, hogy Goldberg nénit szimpatikusabbá tegyem, szeretnivalóbbá, rokonszenvesebbé, de aligha van erre szüksége. Egyébként meg az a valóság, hogy Goldberg néni messze nem volt ennyire szívélyes, mondhatni egy kiállhatatlan, rigolyás, paranoiás öregasszony volt, aki még a postásban meg a díjbeszedőben is ellenséget látott. Nem is engedte be a lakásba őket, inkább kiírta az óraállást, meg a kisablakon át kasszírozta be a nyugdíjat, Dombi úr, a hülye postás meg tényleg mindig belekezdett egy zsidó viccbe, de a poénig sose jutott el, nem is akart, azon röhögött, ahogy az öregasszony bevágja az ablakot. Ezt leszámítva áldott jó ember volt ez a postás, újévre kis naptárt adott mindenkinek, mint a kéményseprők, és valószínűleg sose kötött volna élő kutyát a Daciájához, hogy hetvennel száguldvá véres hús- és szőrcafattá szaggassa. Csak hát a tréfával nem tudott felhagyni. Meg Goldberg néni nem tudta ezt leszámítani.

Szóval nem volt nagy öröm egy házban élni a paranoiás Goldbergékkal, de hát így alakult. Földszinti lakás kellett nekik, hogy ne másszanak lépcsőt, ha rossz a lift, ezért elcserélték a lakótelepi összkomfortot Csikosékkal, akik meg évek óta fürdőszobára vágytak. A többi szomszédnak se lehetett túl egyszerű a dolga, nekünk viszont különösen nem volt felhőtlen a viszonyunk a két öreggel, én ugyanis néha figyelmen kívül hagytam a csendes pihenőt. Ezt főleg Goldberg bácsi nehezményezte, de Goldberg néni kopogtatott fel a seprűvel. Amit elsősorban apám nehezményezett, de anyám kopogtatott vissza a seprűvel. Így beszélgettek, egészen a csendes pihenő végéig. Aztán egy szép nap Goldberg néni kopogtatás helyett kiállt az udvar macskakövére, kiszólitotta anyámat, és közölte, hogy ők már negyven éve itt élnek Auschwitzban, és ehhez pluszba még ezt a labdajátékot is már nem bírják. Amire anyám közölte Goldberg nénivel, hogy mi meg harminc éve Szamosújváron élünk, úgyhogy a gyerek igenis játszani fog, mert legalább ő ne legyen nyomorék. Szegény anyám még nagyon hitt a játékban, de nem is ez a fontos, hanem, hogy ettől kezdve csend volt. Ha néha labdáztam, nem kopogtattak, de többnyire nem labdáztam inkább.

Persze, alakulhatott volna másképp is. Például Goldberg néni nyugodtan folytathatta volna azzal, hogy ez már mindennek a teteje, nem elég, hogy a kölyök labdázik, de a tisztelt szomszédasszony egy kommunista átlagbörtönnel még überelni is akarja az ő Auschwitzát. Amire anyám nagy valószínűséggel azt mondta volna, hogy Goldberg néninek tévedni tetszik, mert azt lehet überelni, ami mérhető, Auschwitz pedig mérhetetlen, ahogy a mi Szamosújvárunk is mérhetetlen, mert az embertelenség aligha tekinthető mércének. Ez az egyetlen közös bennük, meg, hogy még az unokáink se fognak innen kiköltözni soha. Úgyhogy nagyon szépen megkéri Goldberg nénit, hogy ne tessék háromtól ötig folyamatosan kopogni, ha a gyerek tíz percig játszik, de különösen ne tessék a mi Szamosújvárunkat semmibe venni. Amire kirohant volna Goldberg bácsi is, és azt üvöltötte volna anyámnak: gyilkos. Amire már természetesen előkerült volna apám is, tudatni Goldberg bácsival, hogy nana, lesz szíves nekünk itt nem gyilkosozni, mert Rákosi Mátyás zsidó volt. Én hátul, a faskamráknál jól megvertem volna Goldbergék kisebbik unokáját, aztán jött volna a nagyobbik unoka. Apám jól felpofozta volna a nagyobbik unokát, amire ez a cionista, idegenszívú bagázs természetesen meg nem áll a szekuritátéig, mert nemcsak a kölyök dörömböl, hanem ezek nációk, igen, ahogy mondom, Radulescu elvtárs, ezek ott fenn, Szamosújváron egytől egyig horthysta, revizionista nációk, még a nyolcéves kölkük is, a vérében van, ráadásul magyar éjfélkor koccintanak. A szekusok meg dörzsölték volna a tenyerüket, és jót röhögtek volna. Nem így alakult. Hogy miért nem, azt magam sem tudom, pedig nagyon szívesen elmondanám.

Szóval apám révén mi itt éltünk egy szinttel Auschwitz fölött, Szamosújváron, egy háromszor hatméteres cellában, ahol hét év után tizennégyből hárman maradtak életben, amit elég nehéz lenne relativizálni. Ahogy alattunk hatmillióan éltek hatvan négyzetméteren, plusz két élőhalott, amit szintén elég nehéz lenne relativizálni. Nem utolsósorban meg mindannyian a Lenin utcában éltünk, amit ugyancsak nehéz lenne relativizálni. Mindet egybevetve, egy x sebességgel száguldó vonatban y sebességgel repülő légy, az relativizálható, de az is inkább csak odakintről, a töltés mellől szemlélve. Annak viszont, aki a vagonban ül, valahogy eszébe sem jut, hogy az a kurva légy, amelyik percenként az arcának repül, amelyik már ötödik napja nem hagyja aludni, amelyik majd ugyanilyen buzgón kíséri a krematóriumig vagy meszesgödörig, mintha az Úristen mindenre gondolt volna, és csak azért teremtett volna pluszba egy állatot, hogy ilyen utakra legyen ki az embert elkísérje, szóval hogy az a légy bárhonnan nézvést is relativizálható lenne.

Apámról készül a film, valami olyasmi lesz, mint amikor valaki végigjárja a recski, vagy buchenwaldi helyszíneket, és megpróbál legalább homályosan emlékezni arra, amire egyébként minden percében kristálytisztán és végérvényesen emlékszik. Ami immár három évtizede meghatározza még az étel ízét is. Egy fiatal, magyar tiszt vezet körbe. Kifejezetten

szimpatikus, barátságos. A pincétől a kivégzőkamráig a gyerekeiről mesél, meg, hogy panelben élnek, pedig a kertés ház lenne az igazi. Restelkedik, amiért nem tud sokat az itt történetekről, de hát itt ma már csak köztörvényesek, akik valódi veszélyt jelentenek a társadalomra. Amolyan cigánytanya. Jönnek, mennek, visszajönnek, ráadásul emberi körülmények közt. Van könyvtár, filmezzük le azt is, hogy ne csupán a rossz oldaláról mutassuk be a börtönt.

Végre eljutunk a kivégzőkamráig. Valami baj van a zárral, a tiszt percekig bíbelődik vele, közben folyamatosan bocsánatot kér. Ez az a kamra, ahol néha kivégeztek, néha meg csak eljátszották a kivégzést, aztán a legények jót mulattak a tréfán, mert a vaktöltény hangjára istenfélő és istentelen egyaránt bepisil.

Ez ma már csak múzeum, mondja büszkén a vezetőnk, aztán felgyújtja a villanyt a tárlókban, hogy szemügyre vehessük a csíkos ruhákat, s a szekérláncnak is beillő vasakat, amelyekkel a népi demokrácia nevében alig harminc éve embereket láncoltak falhoz. Oldalt frissen lakkozott koporsó. Csak a reprintje annak a faládának, amelyben a meszesgödörig vitték azokat, akiket mégis föbe lőttek. Középen kereszt a mártírok emlékére. Mellette hosszú listája a halálra ítéltnek, de még a kísérőnk is tudja, hogy ez csalóka, mert itt, a kivégzőkamrában haltak meg a legkevesebben.

Apámat figyelem, ezért jöttem. Meg, hogy ne egy operatőrnek s egy börtönőrnek kelljen mentőkocsiba tennie, ha a szíve valamiért mégsem bírja. Anyám szíve például nyolcvanháromig bírta, hogy költözhetünk bárhová, albérletbe, panellakásba, vagy egy szinttel Auschwitz fölé, valahogy mindig itt kötünk ki, Szamosújváron. Aztán amikor kiderült, hogy majd Pesten is ugyanabban a cellában élnénk, mint eddig, akkor már hiába tettem be egy mentőkocsiba, mert a szíve többé nem volt jó semmire.

Apámat figyelem, ezért jöttem. Reggel óta minden erejét összeszedve emlékezik, mert emlékeztetni akar. Jól leírható célja van az emlékezéssel. Most viszont, hogy kinyílt a kivégzőkamra ajtaja, végre úgy zokogja el magát, mint aki harmincöt év után hazaért. Pontosan tudom, hogy reggel óta ez az első pillanat, amikor nem gondol semmit se a nemzet, se a maga sorsáról. Amikor nem jut eszébe, milyen volt a vaktöltény hangja, nem veszi számba a vallatóit meg a tizenhét csonttörését, nem adja össze, hogy hét esztendő alatt hány targoncányi káposztát evett, nem számolja ki, hogy a cellatársak közül hány volt magyar, román, meg zsidó, és nem állapítja meg keserűen, hogy a pribékek között is ugyanilyen százalékos volt a nemzetiségi megoszlás. Nézem, ahogy áll nagykabátban, sírástól eltorzult arccal egy reprintkoporsó előtt, és nem jut eszébe semmi, egyszerűen semmi, még az sem, hogy az a daganat, amiből a múlt héten szövetmintát vettek, rosszindulatú-e. Rosszindulatú. A rendező int, az operatőr rohan, én önfegyelmek.

Rá pár hétre, hogy a férje rákban meghalt, az öregasszony egy délután kiült az ajtó elé, addig várt, amíg előkerültem, aztán behívott a lakásba. Nem szívesen mentem, nem tudtam, mit akar, de szégyelltem nem bemenni. Akkor jártam itt utoljára, amikor Csíkosék az üveghalakat, porcelán nippeket meg a Jókai-összest csomagolták. Most a kredenc és a sezlon helyét leszámítva deszkából tákolt, plafonig érő polcok borították a falakat. Jobbra befőttek, balra konzervek, szemben mázsányi liszt, cukor, száraztészta. A huzattól himbálózó izzó huszonöt wattnyi fényénél olyan volt az egész szoba, mint egy barakk, amit tartósított élelmiszerrel teletömtek. Üljek le, mondta az öregasszony, majd a sezlon alól előhúzott egy pár cipőt, és elém tette. - Ez még egy nagyon jó cipő. Prima, faszeges cipő, nem ázik be - mondta. - Ha egy kicsit nagy, papírral ki kell tömni. Majd úgyis belenősz.

Igazából valami Istenhez, emberhez, tavaszhoz méltó dologról akartam írni, de úgy látszik, elég pocsek volt ez a március. Nem jut róla eszembe más, csak egy vizes pince, egy reprintkoporsó, meg ez a prima, faszeges cipő, amibe végül belenőttem.

„VALAMI A VÉRRŐL”

Előbb egy nájlontányért ringattak odébb a hullámok, aztán egy nájlonpoharat, aztán valami mást. Sötét volt, jövevény nem láthatta pontosan, mi az. Az egyik helybéli férfi felállt, két lábától megfogta a kávéházi nájlonszéket, és a háttámlát maga előtt úsztatva besétált a langyos tengerbe. Elszalamoszott a gyorsétkezdés vacsora maradékai között, a támlát óvatosan a víz alá merítette, mint egy rákászhalót, majd egy hirtelen mozdulattal kiemelte a valamit. Jó tíz méterről az éjszakában még mindig csak futball-labdának látszott.

A többi férfi tovább beszélgetett, fröccsöntött asztaluk félig a homokba süllyedt, lábuk a tengerben áztatták, mentateáztak. Elégedetten konstatálták, hogy a művelet sikerült, s társuk már a part felé tart, de nem csináltak nagy ügyet belőle.

A valami legurult a szék támlájáról, aki hozta, még igazított egyet rajta, s lábával kis buckát gyúrt elé, hogy vissza ne vergődjön a vízbe, aztán a többiek is az állat köré ültek. Furcsa állat volt, bár leginkább az tette érdekessé, hogy élt. Egyébként ugyanilyen gömbhalakat lehet a pesti boltokban is kapni, szárítva, lakkozva, gyakorlatilag lakásdekorálásra készen. A kicsi öt-, a nagy hétezer forint, de ebből legalább ezeröt a vám, meg a szállítási költség.

A száj szétfeszítése elég sokáig tartott, mert a himbálózó tüskehalmot megfogni nem igazán merték, de végül csak sikerült a szívószálat ledugni az állat torkán. Utána már simán ment minden, az történt, aminek a fizika törvényei szerint történnie kellett: a csövön át levegő jutott a testbe, s a hal nagy sugárban köpte a langyos tengervizet. Aztán újra, meg újra, perceként keresztül, mint egy kis, szobadísznek való, kínai gyártmányú szökőkút.

Az kétségkívül meglepő volt, hogy az állat nem a kiköpött vízzel egyenes arányban lapult szét, hanem végig úgy feszült a nájlonszőre húzott teste, mint egy vízcsapra szerelt luftballon. Aztán valami hörgő, sziszegő hangot hallatott, és hirtelen esett össze, anélkül, hogy bárki széttaposta volna. Mondom, ez meglepő volt, bár bizonyára erre is van magyarázat, hogy miért egyik pillanatról a másikra lett olyan, mint egy rózsatövissel teleszórt kovásztalan kenyér.

A drappnadrágos férfi, aki hozta, a szék támlájával a lepény alá nyúlt, és kissé undorodva, mint aki először lapátol marhák alól trágyát, a tengerbe dobta. Beszélgettek, mentateáztak, néhány percig úgy nézett ki, hogy vége. Hogy egy nagyobb hullám majd úgyis elviszi a sárgás tetemet a korallzátonyok felé, a nájlontányér, meg a nájlonpohár után. Aztán amikor már senki nem hitte volna, csak az Isten, az állat lassan magához tért, megtelt, kikerekedett, lehetett kezdeni előlről.

Hajnaltájt a tetem köré gyűlt macskák elődalogtak, a pincérek tornyokba rakták a székeket, összeláncolták az asztalokat, csakúgy, mint Párizstól Pekingig bárhol a világon, ahol ugyanilyen fröccsöntött asztalok vannak, igaz, langyos tenger nélkül. Egy nyolc év körüli gyerek zsákba gyűjtögette a látványosabb szemetet, a négy férfi is lábat törölt, cipőt húzott, fizette ki-ki a magáét. A pincér valami megjegyzést tehetett a halra, hogy ő ezt nem fogja innen elpucolni, vagy ilyesmi, mert végül a szemüveges a már bevált, széktámlás technikával visszadobta oda, ahol senkit nem zavar.

Mondom, már hajnalodott, már mindenki indult volna haza, de szájában egy piros-fehér csíkos szívószállal az állat valamiért harmadszor is életre kelt. Félszegen ugyan, oldalára dőlve, de mégiscsak feltámadva ringott, körözött a langyos vízen, mint egy átok. A szemüveges gyorsabbra fogta a készülődést, a másik kettő nevetett, a drappnadrágos csak nézte, és csóválta a fejét. Végül lehajolt egy köért, célzott, de nem talált. A másik is mellédobott, a

harmadik, meg a negyedik szintén. Vagy tíz percbe telt, amíg egy méretesebb, éles kődarabbal valakinek végre sikerült a félholt állatot egy feltámaszthatatlan húscfattá széthasítani.

A másnap elég csendesen telt, nem néztük meg sem a sivatagot, sem a világ nyolcadik csodáját. Délután valami apróságon összekaptunk, estig nem beszélgettünk sokat.

A Másik megtalálta az egyetlen boltot, ahol alkoholt árulnak, vett is valami vodkát, az eladó fekete zacskóba rakta, mint otthon a pornólapot szokták, csak, hogy már messziről tudni lehessen, mit visz az ember. A zacskó ugyanaz, benne a szégyen kultúrkörönként változik. Elég vacak vodka volt, fél üveg kellett, amíg valamelyikünk a tegnapi estét szóba hozta, de két üveg is kevés lett volna hozzá, hogy ne próbáljunk magunknak hazudni valamit.

Nagyjából arra jutottunk, hogy esélyünk nem lett volna, mert hogy egészen más a helyzet, ha böllérek, súlylökők, vagy tornatanárok vagyunk. Meg akkor is más, ha mi vagyunk otthon. De legalább ismerjük a nyelvet. Hiszen ha nincs közös nyelv, akkor nehéz. Akkor nagyon nehéz.

A Másik azt mondta, el kellett volna jönnünk. A Harmadik, hogy ő kétszer is indulni akart. Én, hogy valamiért mégis mi jöttünk el utoljára.

Abban egyetértettünk, hogy jó ideig nem is lehetett pontosan tudni, mi történik. Vagyis, hogy bűn történik, azt tudni lehetett, azt viszont egyáltalán nem volt honnan tudni, végül mekkora lesz ez a bűn. Elvégre a legelején még mindhárman azt hittük, hogy ez is csak egy amolyan ócska népi játék, mint a sündisznó táncoltatása kanalakkal. Össze kell ütni két kanalat, az állat meg rángatózik, mintha áram ütné, mert a rókától sem retteg annyira, mint az éles hangtól. Egyszer Szárhegyen átjött a szomszéd, lelkesen hozta a sünt meg a kanalakat, hogy megmutassa a gyerekeknek. Kidobtam ugyan, de ez már elég rég volt. Szóval nem, egyáltalán nem volt honnan tudnunk, és amikor az ilyesmit tudni lehet, akkor már mindig nagyon késő.

Próbáltuk kicsit mitizálni, ami velünk történt, mert ami mitikus, az óhatatlanul kivételes, az legalább nem történhet meg minden nap. Pedig de.

Aztán még volt egy rövid időszak, talán két-három hét, amikor elmeséltük ennek-annak, kérdeztük, ki mit tett volna, de vagy mi meséltük rosszul, vagy az ilyesmit nem is lehet igazán jól mesélni. Legalábbis senki se meg nem bocsátott, se meg nem vetett úgy igazán.

A Másik és a Harmadik mondták, hogy írjam meg nyugodtan; az elején magam is úgy gondoltam, hogy Húsvétra jó lesz, de kiderült, hogy nagyon nincs mit írni rajta. Azért mégis elkértem a gyerekektől a határozó kézikönyvet, hátha kikerekedik belőle valami, de csak a gömbhal latin nevét találtam: *diodon holocanthus*.

A VÁMOS ÉS AZ ÚRISTEN

Tudjuk, nagyon is jól tudjuk, hogy a csomagolás a második legfontosabb dolog az ember életében. Hogy a legfontosabb alatt mindig ott lapul egy vulkánfíber koffer, amit majd ezzel a legfontosabbal kell teletömni.

Vannak, akik azt mondják, hogy ami a legfontosabb, az nem csomagolható, mások, hogy egyetlen alapcsomag van, a tiszta alsó és a fogkefe, megint mások, hogy ahol csomagolni kell, ott nem is érdemes csomagolni, de mind a hármat cáfolom.

Persze, kétségtelenül vannak dolgok, amelyeket nem lehet se díszdobozba, se bőröndbe, se konténerbe tenni. Ilyesmi például az életünk. Egy egész életet becsomagolni lehetetlen, már ha az Úristen nem segít.

De ebben azért szokott segíteni. Mert ne higgyük, hogy az Úristen folyamatosan csodát tesz. Nem, néha egészen hétköznapi dolgokat művel. Megadja annak az ezredesnek a telefonszámát, aki egy ezüst étkészletért - plusz a meisseniek - el tud tüntetni egy nagyon kedvezőtlen dossziét, engedélyez egy kivándorlási kérelmet, amit nem igazán kértél, sőt, olyan is van, hogy amikor már se a dossziétlanság, se az engedélyezettség nem segít, amikor már fél órája állsz a Trébely és Mihai Viteazu sarkán, de még mindig nem tudod, miért, egyszerűen odalép hozzád, lábujjhegyre áll és megcsókol.

Ezért is hívják úgy, hogy Gondviselő. Ráadásul, ha már annyira előrehaladt az ügyed, hogy csomagolni kell, akkor abban is segít. Egyetlen novemberi reggel leforgása alatt összepakol mindent, amiről egy vámtiszt azt állítja, hogy nem csomagolható.

Igaz, nem kofferbe, vagy tehervagonba pakolja, hanem alig pár idegsejtté gyúri össze az éveket. Akkora lesz az egész élet, mint egy preparátum a tárgylemez és a fedőlemez között. Vagy még akkora se, ki tudja. De mondom, segít, csak nem csodákkal, hanem olyan egyszerű dolgokkal, mint az emlékezet. Másrészt az is igaz, hogy amit az Úristen egyszer becsomagol, azt ember többé ki nem csomagolja soha.

Húsz éve történt, igen, kereken húsz esztendeje, hogy egyszer csak megjelent az Úr Marosvásárhelyen, a Köteles Sámuel nyolc előtt, de mivel nem csodát tett, még a szomszédok se nagyon törődtek vele. Megkockáztatom: nem is látták. Én is csupán akkor vettem észre, hogy ott téblábol a foszló ködben, a CFR feliratú konténer mellett, amikor Constantin Popa megyei vámtiszt már a harmadik kartondobozt is felnyitotta.

Na, ez szépen itt marad, mondta a vámos az első darabra, ami a keze ügyébe került, és mintha csak leplet dobna egy tetemre, hogy ne zavarja az utcaképet, a csipketerítőt ledobta a járdaszélen korhadó akácavarra. Nem tudtam, fel szabad-e venni. Végül úgy döntöttem, majd legfönnebb visszateszem.

Alacsony, köpcös ember volt, valószínűleg amúgy egészen rendes, csak most épp dolgozott. Bemászott a konténerbe, hogy amíg kiürítjük a lakást, őt ne verje az eső, aztán ott, a bádogszoba félhomályában döntötte el, mit lehet végérvényesen becsomagolni mindabból, amiről két hete már két másik vámos azt mondta, hogy csomagolható.

Csupán ellenőrizni jött, elvégezni az utolsó simításokat, de már az első kartondobozban talált kivetnivalót: íme, másfél négyzetméternyi csipke, igaz, itt-ott kávéfoltos, ráadásul valamelyik karácsonykor, vagy valamelyik nagy áramszünet alatt egy gyertyától ki is égett, viszont mégiscsak kézi horgolású csipke, amire az államnak még szüksége lehet.

A szemközti ablakból valaki hevesen integetett, hogy tegyem vissza gyorsan, nem szabad a vámost ingerelni, majd felveszem később, most már úgyis sáros. Még van egy fél nap az indulásig, a lyukra, kávéfoltokra, és a helyzetre való tekintettel fél áron, vagy inkább harmad áron ő majd átveszi.

Na, ez szépen itt marad, mondta a vámos a harmadik doboznál, amikor megtalálta a takarót. Sima ágytakaró volt, igaz, kissé régi, a sarkokban fehér hímzésű keresztekkel, de mégiscsak egy sima takaró, amilyenekre a halottakat fektetik.

A szomszéd megint intett, hogy ne, majd inkább később, mert most már tényleg láthatom, hogy nem szabad egy vámost ingerelni, meg, hogy ha nem lyukas, és minden kereszt megvan, akkor ezt teljes áron, mert még jól jöhet. Köszönöm, nem, van, aki megőrzi ingyen, évekig, intettem vissza az emeletre, de ekkor már ott állt az Úristen, és ő is csomagolt. A korhadó akácavarral kezdte, de persze, azért betette a lyukas csipketerítőt, az összes nagy, karácsonyi áramszünettel együtt, nehogy a végén bármi kárba menjen.

A dobozokkal megvoltunk, a vámos a két rongyon, meg egy olvasólámpán kívül sok mindent nem talált, amire az államnak még szüksége lehet, de aztán az olvasólámpát visszatette, és elvette inkább a gramofont. A szomszéd intett, hogy majd ő, én visszaintettem, hogy köszönöm, nem kell, az Úristen közben csomagolt. Olyan parányira csomagolta össze a törött rugójú zenéjét, hogy mellé fért egy egész világháború a dadogós orrossal együtt, aki dühében a mennyezetet szitává lőtte, amikor kiderült, hogy nem lesz keringőzés nagymamával, mert ez a vacak gramofon már kilencszázharminchat óta nem működik.

Na, ez szépen itt marad, mondta a vámos egy-egy jobb darabra, amikor következtek a bútorok, bár az ember nehezen értette, mitől lett hirtelen nemzeti műkincs az az íróasztal, amiről pár hónapja már a házkutatók is megmondták, hogy az egész tákolmány úgy formailag, mint tartalmilag érdektelen, beleértve a tolltartót, tankönyveket, meg a ragrimes versikéket is.

Jó, akkor ez maradhat, mondtam az Úristennek, mert már azért is hálás voltam, hogy a szomszéd végre becsukta az ablakot, de ő az asztallal együtt már fel is pakolta az összes stoppolt könyökű privát mesét, hogy így az erdőszentgyörgyi rokonság, meg úgy az anyakirálynő, meg amúgy a radnai birtokok, mondom, a rozzant tárgyi bizonyítékkal együtt becsomagolt mindent, amit egy öregasszony nyugdíjtól nyugdíjig kitalált, pedig milyen nagyszerű alkalom lett volna az egészet a francba hagyni végre.

Persze, a vámos se volt vak, nagyon jól látta, hogy ami ott áll a járdaszélen, az valójában már nincs is ott. De nem mert rászólni az Úristenre, mert ahhoz pár váll-lapra tűzött csillag azért nagyon kevés.

Kekeckedni, persze, azért kekeckedett. Na, ez szépen itt marad, mondta tükörre, ágyra, könyvszekrényre, mígnem ott állt az őszi esőben, mint nemzeti műkincs, a fél lakás. Az Úristen viszont egyre nehezebben viselte, hogy az akácnak támasztott nagytükörben épp Daróczy úr Skodája nézi magát.

Na, ez szépen mind itt marad, mondta a vámos, aztán rátette a plombát a konténerre, de az Úristen csak most kezdett igazán belejönni. Hiába mondtam, hogy ennyi már elég lesz, csak pakolta a többi kacat mellé az egész utcát, Bolyai-házastul meg templomostul, betette a Vakok Intézetét s a szülézetet, Daróczy úr elázott Skodáját, meg a dohos díszletraktárral s a hortyogó portással együtt az egész Színművészetit.

Mindjárt dél, és még nincsenek az útra szendvicsek, mondtam, de nem érdekelt, már a Bolyai utcát csomagolta. Még a pincelakó Bolond Verát is betette, pedig tényleg rémes volt az a nő, ahogy naponta elcaplatott a kenyérbolt előtti kanálisig, nájlónpapucsban, zöld otthonkában, egy bádoggödörnyi vizelettel, hogy kiöntse.

Mi lenne, ha legalább *az* az utca itt maradna, kérdeztem, de mintha nem is hallotta volna, szinte egy mozdulattal pakolta be az egész Borsos Tamást, pékséggel meg rendőrséggel együtt. Aztán a Főteret a virágórával, pedig ilyen marhaságot igazán bárhol talál az ember, meg bárhol talál Ismeretlen Katonát is, inkább tegye be végre a Trébelyt - elvégre ez az én csomagom, mi az, hogy csak ne válogassak? Mi az, hogy ha kellett az íróasztal, akkor csak kelljen mellé szépen a házkutatás? Mi az, hogy ha kell egy kurva takaró, akkor vigyem vele együtt a halottat? Mi az, hogy ha annyira kell a Trébely, akkor elfér mellette a Borsos Tamás? És mi az, hogy ha nem kell a minden, akkor vigyek egyetlen fogkefét?

Mondom, jól egymásnak estünk, de végül becsomagolt a vegyipari kombináttól a Szőlőhegyig szinte mindent, a vámos meg csak várt, hol az eget nézte, hol a puszta földet, és vigyorgott, aztán aláíratott valami papírokat. Így történt, hogy végül nem maradt ott semmi. S ha a legfontosabb mégis ott maradt, az azért van, mert maga az Úristen se tudta, csak a vigyorgó vámos, hogy az a legfontosabb.

A NAGY ERG

A hágón innen az utolsó férfi azt mondta, ez a helyes út. Azért elővettük a térképet, hátha nem értette a kérdést pontosan, mert tulajdonképpen nem volt miért érte. Mi van, ha téved? Ha eltévedünk, miközben ránk sötétedik? De úgy tűnt, többé-kevésbé érti, hová szeretnénk jutni. Yes, yes, there is the nothing, bólogatott kis gondolkodás után, és mutatta, hogy még tíz kilométer, legfölnebb tizenöt.

Mondom, a hágón innen még biztosak lehettünk benne, hogy odaát már a semmi van. Vagy, ha nem is rögtön a hegy mögött, mindenesetre valahol arrafele, a közelben. Tényleg nem lehet több mint tizenöt kilométer. Maximum húsz, mert a helybéliek egy kicsit mindig szépítenek. Igaz, a térképészek meg mindent elnagyolnak, de akkor se több huszonötnél. Jó bakancsokkal, még ha néha meg is állunk pihenni, már éjfél előtt ott vagyunk. És onnan azért biztosan másképp látni a dolgokat.

Mert ahol semmi nincs, onnan föltétlenül tisztábban látja az ember a dolgokat. Az egészet, egyben. Nincs ez túlmisztifikálva, vannak helyek, ahonnan a dolgokat másképpen látni. Persze, lehet, hogy nem tisztábban, jobban, de mindenesetre másképp, egyben az egészet. Hogy merről jön a fény, és hová esik az árnyék.

Abban már induláskor megállapodtunk, hogy ezért megyünk. Legalábbis valami ilyesmiért, egyébként nincs értelme. Elgyalogolni a semmiig és vissza, csak úgy, ráadásul éjjel, önmagában véve értelmetlen. Az ilyesmitől bizonyos kor után már tartózkodik az ember.

Abban is megállapodtunk, mit tekintünk semminek. Például azt, ahol már nincs út, így nincs az út szélén villanyvezeték. Nincs térerő, katonai támaszpont, helyközi járat. Nincs szántó, legelő, olajfaliget. Folyó sincs, még időszakos se, bár ha nagyon muszáj, egy száraz folyómeder még elfogadható, csak legyen egyértelműen száraz.

Semmiképp nincsenek a távolban lámpafények, nem hoz a szél hangot, nem rúgunk eldobott nájlónflakonba. Mindet összeadva: ameddig ellátunk, nincs sehol ember, de nemcsak átmenetileg, hanem egyáltalán. Így, persze, Isten sincs. Ezt jelöli is a térkép, nagy, fehér foltok jelzik, melyek azon részei a szárazföldnek, ahol nincsen Isten. Nos, a semmit illetőleg körülbelül ez a minimum.

Arról kétségtelenül vitáztunk, hogy pontosan mi is történjék, ha már odaértünk. Én azt mondtam, az ilyesmi ott derül ki, egyelőre még itt fekszünk egy utószezon árú szállodában. Tavaly a Harmadikkal már megpróbáltuk, akkor autó is volt, mégse jutottunk szinte semmeddig. Vagyis lehet, hogy legalább a semmi széléig eljutottunk, de nem láttuk, mert vaksötét volt. Most viszont telihold van, látni fogunk mindent, úgyhogy valószínűleg majd megyünk egyre beljebb, legalábbis addig a pontig, ahonnan még visszajuthatunk.

A Másik félt, hogy, amint mondom, majd megyek egyre beljebb, és nem számolok se viharral, se futóhomokkal, se skorpióval, mert úgy szoktad, azért nézd csak meg az életed, abból pedig elegendem van, hogy ismét én legyek a kerékkötő, a gyáva, egyszerűen csak vissza akarok jönni, mert lehet, hogy nem látszik, de nekem igenis van miért.

Nekem meg abból van elegendem, ahogy ácsorogsz a szélén negyven éve, azért nézd csak meg az életed, meg abból, hogy simán levakmerőzöl, mielőtt egy lépést is tettünk, hogy ismét én vagyok, aki téged belerángat, nagyon kérlek, István, egy kurva példát mondj, egyetlenegy, amikor nálad úgy igazán vakmerőbben mertem bármit is, szóval te se beszélj velem úgy, mintha nekem már minden mindegy volna, mert lehet, hogy nem látszik, de nekem is van miért.

Hajnakra végre megállapodtunk. Majd nem alszunk se alamuszi berbereknél, se elhagyott házban, skorpiók között, a futóhomokot meg útonállókat elkerüljük, és biztos, ami biztos, kilenc liter vizet viszünk egyetlen éjszakára. Egyszóval, elkerülünk minden veszélyt, amire már az ifjúsági regények is felhívták a figyelmünket, s amitől alapjában véve mindmáig ugyanúgy félünk mind a ketten. Aztán egy taxival, egy komphajóval, meg két ócska busszal alkonyatra valahogy eljutottunk addig a férfiig. Yes, yes, there is the nothing, bólogatott, mint aki pontosan érti, és elmutatott a hágó fele.

Kiléptünk, amennyire tudtunk, hogy még napvilág jussunk fel a poros hegygerincre, mert odafentről hátha látszik már a semmi. Arra még a leghitványabb kaptatón se számítottunk, hogy odaát, ahol a térkép szerint már szinte nincsen Isten, pár félkész, vagy félig összeomlott vasbeton ház fölött majd szól a müezzín.

Igaz, a Harmadikkal tavaly méhészeket láttunk ugyanerre. Pontosabban alig pár hágónyival odébb. Méhészek, mondtam, de nem hallotta, az útra figyelt. Laci, állj meg, méhészek, mondtam ismét, hangosabban, és nyilvánvaló volt, hogy nem hiszi, de majd' húsz év után az ember azért fékez és visszafordul, hátha.

A kanyar mögött tényleg ott állt a két ürühás férfi, éppen füstölték a kaptárakat. Kérdeztük, a méhek honnan gyűjtik a virágport. Hát innen, a virágokról, mondta az idősebb, és körülmutatott a kötengeren.

Azért azt ők is elismerték, hogy nem könnyű. Elszívtunk egy cigarettát, kérdezték, miért jöttünk ide, mondtuk, a Nagy Erget szeretnénk látni, bár lehet, hogy nem sikerül, már alkonyodik, és reggelre vissza kell vigyük az autót. Valójában egészen mást kellett volna mondanunk, de azt nehezebb lett volna elmutogatni. Meg hirtelen valahogy szégyellte is magát az ember két sivatagi méhészt előtt.

Most méhészek nem voltak. A tetőn ránk sötétedett, így a semmit mégse láttuk. Aztán kutyák jöttek, felvettünk néhány követ. Lejjebb, az út szélén egy férfi motort szerelt, a köveket ledobtuk, mert még félreértheti. Angolul visszaköszönt, amikor arabul ráköszöntünk, és szerelt tovább, de a völgyben utolért. Kérdeztük, erre kell-e menni. Mutatta, hogy még egy falu, meg, hogy térdig kopik majd a lábunk, arabul köszönt, amikor angolul elköszöntünk, aztán felült a motorra, és nevetett.

A második falu azért nyugodtan rajta lehetett volna a térképen. A harmadiknál elágazott az út. Az ötödikig talán még eljutottunk volna, ha négy órája odafentről, a hegygerincről látjuk már a semmit, de még a falvakat se láttuk. Persze, az a legvalószínűbb, hogy napvilág is csak vörös kő, meg poros árnyék lett volna minden. Igen, könnyen lehet, hogy ezek a falvak nappal sem láthatók.

A hold két felhőrétegen kellett átkínlódja magát, az alsó már elérte a villanydrótokat. Szikráztak a vezetékek, aztán szép lassan nyirkos lett a föld is. Valahol a hágó fölött egy felhőben egy izzósál folyamatosan vibrált, világított, kicsit olyan volt, mintha az Úristen ott tényleg elakadt volna, bár ez valószínűtlen, hiszen mi átjutottunk.

Azt már tudtuk, hogy a Nagy Erget nem fogjuk megtalálni, de valami mégis kellett, ahonnan visszafordulunk. Az utolsó pihenő óta már tulajdonképpen ezt kerestük. Pedig lehet, hogy tényleg csupán lépések lettek volna hátra.

Az ember azt hinné, mindössze belátás kérdése, és bárhol meg lehet fordulni, de nem. Kell valami megnevezhető, ameddig eljutott. Mondom, azt tudtuk, hogy a semmit nem fogjuk megtalálni, de jó lett volna legalább valami.

Végül két villanyoszlop között került egy folyómeder, többé-kevésbé száraz. Persze, jobb lett volna a semmi, de egy tikkadt folyómeder azért mégiscsak valami. Leültünk, még hét és fél liter volt a kilencből. Először arra gondoltam, kiöntöm, aztán, hogy visszafele még jól jöhet.

A hágón innen az ember még azt hitte, hogy a semmi jól felismerhető. Hogy majd ugyanúgy kezdődik, mint éjfélkor az órák, vagy a Clark Ádám térnél a kilométerek. Igen, hogy egy bódénál kezdődik, mint egy ország, vagy, hogy mint a tenger, ujjhegygel megérinthető.

Aztán ott ül a szélén valaminek, amit már tényleg csak néhány villanyoszlop, meg egy nájlón-flakon ront el, és még abban sem biztos, hogy ez csupán a széle. Az is lehet, hogy már harminchét villanyoszlop óta benne van. Megpróbál rálátni az egészre, de nem megy. Ami körülveszi, ugyanúgy része az egésznek, mint ami odaát, a hágón túl maradt: A térerő két aggódó, s négy szemrehányó üzenettel, a négy megnyugtató, s két szemrehányó válasza, a pincér, aki a hotelben, a holnapi vacsoránál majd újra átveri, s a holnaputáni charter járata.

Visszafordultunk. Aztán egy furgon jött, a platón egy birkanyájjal, és mi az út menti bokrok mögé vetettük magunk. Ha belegondolok, semmi mástól nem félhettünk, mint, hogy megáll, a pásztor a platóra ültet, és elvisz oda, ahová indultunk, csak a saját erőnkől nem futotta.

De mondom, amikor feltűnt a két istenverte lámpa, és hirtelen átlátható lett egyben az egész, nem tudtunk jobbat, mint a száraz bokrok mögé vetődni, és onnan lesni, ahogy egy ócska Ford legalább még egyszer, utoljára, csont s bőr birkákat visz helyettünk a semmibe.

Eddig tizenegyszer meséltem az Úristenről. Lehet, hogy egyszer sem, másrészt viszont mégiscsak megpróbáltam. Mert mi más szólhatna az Úristenről, mint az életünk. De úgy illett, hogy a semmiről szóljon a legutolsó. Nem a képletes, hanem a szó szerinti, kisbetűs semmiről, ami az Úristennel ellentétben, persze, nincs.

A MAGYAR NYELV RÖVID TÖRTÉNETE

Azokban az időkben, amikor az anyakönyv-vezető suttogva könyörgött, hogy Istvánt, azt ne, semmiképpen, mert az elsejei telefonos utasítás óta a magyar keresztnevek javarésze egyszerűen meg van bolondulva, a betűk összekeverednek, átalakulnak, mindenesetre ő már meg se próbálja leírni, hogy István, mert az anyakönyvben úgyis Stefan lesz belőle, az Attila, meg a hétvezér viszont még egészen jól tartja magát - na azokat próbálja meg valaki románra fordítani, de én inkább nem is mondtam semmit, Bartis úr,

amikor a magyar még csupán egy volt a sok-sok nyelv közül, amin nem írták ki az utcanéveket Vásárhelyen, de az ember azért valahogy csak hazatalált,

amikor a harmas számú óvoda anyák napi rendezvénye vastapsba fulladt, ugyanis Grósz Pistike hiába mondta az óvóelvtársnőnek, hogy ő gyűlöli Petőfit, és erre minden oka megvan, mert Klárika néni semmiféle lelki panaszra nem volt kíváncsi, úgyhogy a kis Grósz egyszer csak ott találta magát a színpadon, nyolcvan anyuka előtt, akik közül egy sem volt az övé, és nemhogy a Füstbe ment terv, de még a saját neve sem jutott az eszébe, és akkor kétségbeesésében üvölni kezdte, hogy Talpramagyar, híahaza, mert a nagyapja ezt verte belé egy sámfával minden vasárnapi ebéd után,

amikor a Consul írógépekre még élmunkásoknak álcázott ezermesterek barkácsolták rá az ő meg ő betűket, de a forrasztás soha nem bírta húsz flekknél tovább,

amikor Lengyelt, a belvárosi rendőrt egy teljes esztendőre a koronkai út legvégére száműzték, mert egy álszabálysértő lebuktatta; a bukaresti spion civilben, fényes nappal direkt át-sétált a piroson, mi több, fittyet hányt a sípszóra, és akkor kiderült, hogy Lengyel, ha nagyon ideges lesz, nem egyszerűen csak hétszentséggel, de szarik az alkotmányra, és magyarul követeli az iratokat, úgyhogy mindazok, akik arra vágytak, hogy magyarul igazoltassák őket, hógutában vagy éppen fagyban ki kellett gyalogoljanak a koronkai út végéig,

amikor a magyartanár még óva intette az embert, ha túl messze kalandozott a tananyagtól, mert ne feledjük, hogy Esti Kornél, meg az irredenta tévelygések egy töről fakadnak, aztán mindenki legnagyobb megdöbbenésére kiderült, hogy mégsem a magyar-, hanem a történelemtanár a besúgó,

amikor egyébként egészen értelmes emberek sumér varázsigékkel próbálták darabokra törni a dák cserepeket, amelyeket amúgy egy Viola Ákos nevezetű ezredes gyártott a múzeum számára még tisztább éveiben, aztán, amint kiderült, hogy a hazafias kötelességteljesítésért mégsem jár vadászház, fel is hagyott a kerámiával, és már csak a mellső lábától felakasztott kutyáját verte éjjelenként fent, a szőlőhegyen,

amikor már a nyelvőrök is kezdtek belekeseredni, hogy hiába megy le az ember egy pungával az alimentárába, se franzella nincsen, se paté, pedig legalább valamelyik néha igazán lehetne,

amikor egyik részről undorban, másik részről állami támogatásban részesültek a vegyes házasságok, mintha két embernek a nemzet gyarapításán kívül semmi köze nem lehetne egymáshoz,

amikor a népszámlálók ceruzával írták be a nemzetiségi hovatartozást, de a hovatartozók számát még így se lehetett hárommegyényire csökkenteni,

amikor dr. Constantin Cuza egy munkaértekezleten bejelentette, ideje lenne egy kicsit gazdaságosabban bánni a román kenyérrel, úgyhogy igaz ugyan, hogy ő csak egy sebész-főorvos, de alapszíntén szívesen kitanulja a nőgyógyászatot, és abortusztilalom ide, nemzetközi sajtó oda, minden magyar ringyónak ingyen kaparja el a fattyát,

amikor az ember már fél órája ült a Maros vendéglő végében, de még mindig nem tudta eldönteni, hogyan jut ki onnan tisztábban, mert volt papír ugyan, persze hogy volt, csak hát még egészen jól el lehetett róla olvasni, hogy *zengő érc vagyok*, meg, hogy a szeretet *mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel*,

szóval azokban az időkben, amikor nehéz lett volna elvitatni a magyar nyelv megkülönböztetett helyzetét, s ezen a helyzeten még Ady Endre és Octavian Goga elhíresült barátsága sem változtatott, nos, még akkor se hitte volna senki, hogy Isten anyanyelve a magyar.

Persze, vannak, akik szerint Isten nyelve igazából az arámi, megint mások szerint a norvég, a szuahéli, vagy az albán, attól függően, hogy kit kérdezzünk, és ez így is van rendjén. Úgyhogy ne értsen félre senki, mert tudom, hogy ezek is mind-mind nagyon szép nyelvek, a világ- és a mesterséges nyelvekről nem is beszélve, hiszen világnyelv nélkül az ember csak röghöz kötött Ikarosz, kultúrjobbágy, szállodai recepciósok réme, mesterséges nyelv nélkül meg szinte nem is ember. Mert az embert a remény teszi emberré. És mivé lenne a remény, ha nem törnénk a fejünk egy olyan nyelven, ami senkié, így mindenkié. Ha nem bizakodnánk, hogy eljő még az idő, amikor az angolok majd térden állva könyörögnek, hogy csak egy szót, egyetlenegy szót kimondhassanak eszperantóul. De ez még odébb van, meg minket most nem is a reményé, hanem Isten nyelve érdekel, a magyar.

Amint azt jeleztem, sok minden elhangzott már ezen a nyelven, meg sok mindent mondtak róla, és nemcsak románul. Mégis, csupán ezerkilencszáznolcvanhárom július huszonkettődikén, este tíz körül derült ki, hogy a magyar valójában nemcsak az én anyanyelvem, hanem az Úristené is. Igaz, ezt már délután, a mentőkocsiban is lehetett volna sejteni, már ha az ember sejteni lenne képes bármit, amikor egy hordágy szélén ülve, saját nevét se tudva, átszirénázik egy otthonnak szánt, vadidegen városon.

Az Úristen nyelve nem abban különbözik a többitől, hogy szebb, netán gazdagabb, kifejezőbb azoknál, hanem pont ellenkezőleg: hogy első hallásra mintha az ember anyanyelve lenne; a szavak értelmesek, a mondatok grammatikailag kifogástalanok, és mégis hiányzik belőlük minden, ami ember számára egyáltalán még érthető.

Mondok egy példát: „Itt lesz szíves aláírni, hogy átvette az anyja értéktárgyait.”

Szóval mondom, Isten nyelve, a magyar, egy nagyon nehéz nyelv, jómagam néha még ma sem boldogulok vele. Sokkal kedvezőbb lenne az Úristennel szótárazva, arámiul beszélni. Két éve például a Harmadikkal ültünk a Krúdy sarkán egy kocsmában, és ugyan már évek óta nem beszélgettünk ilyesmiről, mert az, hogy kinek, mikor, mit mondott az Úristen, az többnyire a barátságok legelején, meg a szerelmek végén szokott szóba kerülni, most valahogy mégis ide lyukadtunk ki. A Harmadik rendelt még két hosszúlépést, aztán megkérdezte, mi történt valójában.

- Elpattant az aortája - mondtam, mert húsz éve nekem is így mondták, így tanultam meg.

- Mondd magyarul.

- Mi a kurva öregistent mondjak magyarul?!

- Azt, hogy elpattant az aortája - mondta halkán, pedig általában ő szokott üvölni, mert egyszer hozzá is beszélt az Úristen, és azóta hetvenszázalékos süket.
- Nem tudom magyarul - mondtam halkán, mert eszembe jutott, hogy azért évek óta már én is egészen jól elvagyok a Körúton végigvinnyogó mentőkocsikkal.
- Dehogynem. Meghasadt a szíve - mondta a Harmadik, aztán végre megszólalt valame-
lyikünk telefonja, és valaki ugyanezen a nyelven akart valami gyalázatosan könnyen érthetőt.